משנה · אחרונים · תוספות יום טוב · סדר קדשים

תוספות יום טוב על משנה חולין

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות יום טוב על משנה חולין

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-יום-טוב-על-משנה-חולין/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

משנה חולין, הקדמה 5
פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 7
משנה ג 8
משנה ד 8
משנה ה 9
משנה ו 9
משנה ז 10
פרק ב 11
משנה א 11
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 12
משנה ה 12
משנה ו 13
משנה ז 13
משנה ח 14
משנה ט 14
משנה י 15
פרק ג 16
משנה א 16
משנה ב 19
משנה ג 20
משנה ד 21
משנה ה 21
משנה ו 21
משנה ז 22
פרק ד 22
משנה א 22
משנה ב 23
משנה ג 23
משנה ד 24
משנה ה 24
משנה ו 25
משנה ז 26
פרק ה 27
משנה א 27
משנה ב 28
משנה ג 28
משנה ד 30
משנה ה 30
פרק ו 31
משנה א 31
משנה ב 31
משנה ג 31
משנה ד 31
משנה ה 32
משנה ו 32
משנה ז 32
פרק ז 33
משנה א 33
משנה ב 34
משנה ג 35
משנה ה 35
פרק ח 36
משנה א 36
משנה ג 38
משנה ד 38
משנה ה 39
משנה ו 40
פרק ט 40

משנה א 40
משנה ב 42
משנה ג 42
משנה ד 43
משנה ה 43
משנה ו 44
משנה ז 44
משנה ח 45
פרק י 46
משנה א 46
משנה ב 46
משנה ג 48
משנה ד 48
פרק יא 49
משנה א 49
משנה ב 50
פרק יב 51
משנה א 51
משנה ב 51
משנה ג 52
משנה ד 52
משנה ה 52

משנה חולין, הקדמה

כשהשלים ענין זבחי קדשים ומה שנלוה אליהם. דבר על ענין שחיטת שאר הזבחים על סדר הכתוב שהרי אחר שאמר (דברים י"ב:ט"ו) והיה המקום אשר יבחר ה' שמה תביאו וגו' אמר רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר. והביא אחר מנחות חולין. הרמב"ם:

פרק א

משנה א

הכל שוחטין. הא דלא קתני הכל שוחטים אחד אנשים ואחד נשים כדקתני בתמורה. [רפ"ק]. התם איצטריך למתני כדפי' בריש תמורה משום דכל הפרשה כולה נאמרה בלשון זכר. אבל הכא אין חדוש באשה יותר מבאיש. וברפ"ג דזבחים [דף ל"א] גבי קדשים איצטריך למתני נשים. משום דבשאר עבודות נשים פסולות אפילו כהנות. תוספות:

הכל שוחטין ושחיטתן כשרה. כתב הר"ב בגמרא פריך כו' דמרישא משמע דהאי דמרבינן מהכל שוחטים לכתחלה וכ"כ רש"י. דודאי דלא אתא לאשמועינן אלא אמאי דמרבינן דבמי דפשיטא לן ששוחט מאי אתא למימרא קרא כתיב וזבחת. והלכות שחיטה שכתב הר"ב. הנהו דכתב ברפ"ב דהלכתא גמירא להו. ומ"ש הר"ב שלא יתעלפו פירש"י לשון עייפות וחלישות הלב שאין יכול לראות מכת חרב וסכין אפילו בבהמה כמו ותתעלפנה הבתולות (עמוס ח':י"ג) ע"כ:

חוץ מחש"ו. פי' הר"ב דאפילו דיעבד וכו' דתמיד הן מוחזקים לקלקל עיין במשנה ג' [פ"ו] ובגמרא [דף י"ב] דייק שמא קלקלו לא קתני אלא שמא יקלקלו אמר רבא זאת אומרת אין מוסרין להן חולין לכתחלה [*פירשו התוס' בשם ר"ת [בדף ב' ד"ה שמא יקלקלו] דאין מוסרין להן חולין לכתחילה] לשחוט אפי' כדי להשליך לכלבים דילמא אתי למיכל שיטעו להכשיר שחיטתן מתוך שיראו שמוסרין להן. כדפטר לקמן שחיטתן מכסוי דילמא אתי למימר שחיטה מעלייתא היא ובאין אחרים רואין עסקינן ע"כ:

וכלן ששחטו. כתב הר"ב דלאו אחש"ו גרידא קאי. ומיהו אדידהו נמי קאי דדוקא בדיעבד מכשירין שחיטתן. אבל לכתחלה אין מוסרים להם לשחוט אפילו באחרים עומדים על גבן. דכיון שהן מועדין לקלקל חוששין שמא ישהו. או שמא ידרסו מעט. ולאו אדעתייהו דהני אחרים. שרואין אותן. הר"ן:

שחיטת נכרי נבלה. כתב הר"ב אפי' כהלכתה וישראל עומד על גביו. וכפירש"י. ומסיים הר"ן שאין שחיטה אלא בישראל אבל נכרי כיון דלאו בתורת שחיטה הוא כששחטה

הויא לה כמתה מאליה. ע"כ. וכיוצא בזה כתב בית יוסף סימן ב' בשם ר"י. משום דכתיב וזבחת ואכלת אותו שהוא בר זביחה אכול מזבחו. ע"כ. ובכ"מ ספ"ב מהלכות אבה"ט. כתב הא דר"י בשם התוספתא דתניא בה וזבחת ואכלת ולא שזבח הנכרי לא שזבח הקוף. ע"כ. ועיין במשנה ג' פרק ב'. והרמב"ם כתב בפ"ד מה"ש. שנאמר (שמות ל"ד:ט"ו) וקרא לך ואכלת מזבחו. מאחר שהזהיר שמא יאכל מזבחו אתה למד שזבחו אסור. ואינו דומה לישראל שאינו יודע הלכות שחיטה. וגדר גדול גדרו בדבר. שאפילו נכרי שאינו עובד ע"ז שחיטתו נבילה ע"כ [ואעפ"י שהרא"ש כתב עליו שאינם דברים של טעם הנה בספרי ספר מעדני מלך כתבתי בפירקין סימן ה' דהכי דייק מקרא דכתיב וזבחו לאלהים אחרים וקרא לך ואכלת מזבחו. ואי איתא דלא אתי אלא להזהיר שלא יאכל ממה שזבח בתוך ביתו לא היה צריך לכתוב מזבחו. אלא ואכלת עמו. דהא רישא דקרא ה"ק וזבחו לאלהים אחרים אלא להכי מהדר וקאמר ואכלת מזבחו לומר שכל זבחו שהוא זובח אפי' שלא בתוך ביתו אסור] ומ"ש הר"ב אבל אינה אסורה בהנאה. כלומר כתקרובת ע"ז דאסורה בהנאה. כדתנן במ"ג פ"ב דע"ז. ומ"ש הר"ב דדיקא שחיטת מין האדוק לע"ז. וזה לשון הרמב"ם לפי שעובדי ע"ז נחלקים לב' חלקים. האחד מהן היודעין לעשות אותה. ר"ל להביט אל המזלות הצומחים לצורך מלאכתם ולהוריד הרוחניות בהן ושאר אותן שטויות שמטנפים השכל כמו שמאמינים בעלי האמונה ההיא כו'. והחלק השני הן העובדין לאותן הצורות הידועות כפי מה שלמדו מחכמיהם בלבד. וכן הם רוב עובדי ע"ז. והחלק הזה האחרון עליו אמרו חכמים ז"ל בלשון הזה. נכרים שבח"ל לאו עובדי ע"ז הם אלא מעשה אבותיהם בידיהם. ע"כ:

ומטמאה במשא. כתב הר"ב ולא היה צריך למתני כו'. אלא לומר לך וכו'. ויש לך אחרת שמטמאה אפילו באוהל ואיזו זו תקרובת ע"ז וכר' יהודה בן בתירא דתניא ר' יהודה בן בתירא אומר מנין לתקרובת ע"ז שהיא מטמאה באהל. שנאמר (תהילים ק"ו:כ"ח) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל. אף תקרובת ע"ז מטמאה באהל. ומשום דאשכחן תרי סתמי דסתמי כר"י בן בתירא בפ"ב דע"ז מ"ג ובפ"ג משנה ח' מש"ה פירשו הר"ב והרמב"ם כהאי לישנא. ולא כאיכא דאמרי בגמרא. ויש לך אחרת שהיא כזו שמטמאה במשא. [ואינה מטמאה באהל] ואיזו זו תקרובת ע"ז. ודלא כר"י בן בתירא. ועיין מ"ש שם בפ"ג דע"ז:

השוחט בשבת וביוה"כ. אעפ"י שמתחייב בנפשו. פי' הר"ב. אע"פ שאם היה מזיד כו'. גמרא. דאילו במזיד לא יאכל עולמית כדאשכחן במבשל בשבת במזיד. כדתנן במשנה ג' פ"ב דתרומות. וע"ש. ובפירוש הר"ב שם דלאחרים מותר למוצאי שבת. וכך פסק

הרמב"ם פ"ו מהלכות שבת והטור א"ח סימן שי"ח ולכאורה אף בשחיטה דינא הכי. ומ"מ מתני' לא מתוקמא במזיד דשחיטתו כשרה קתני לא שנא לו ול"ש לאחרים כדאמרינן בגמרא דמש"ה לא מוקמינן. כר"י הסנדלר. וכי תימא אמאי כשר לאחרים הא הוי מחלל שבת. ופי' הר"ב במתני' דלקמן דשחיטתו פסולה. כבר כתבו התוס' בריש הסוגיא אדבעינן לאוקמא מתניתין אפילו במזיד. די"ל דלקמן בפרהסיא. והכא בצנעה. ועי"ל דמשום פעם אחד לא חשיב מומר. וכן משמע בפ"ב [דף ל"ט] וכו'. ע"כ. אלא דא"ה ה"ל להרמב"ם והטור לכתוב כך בחבוריהם דשחיטה בשבת במזיד שרי למוצאי שבת לאחרים. ומדלא כתבו כך משמע דפסולה לגמרי. וכך כתב בית יוסף טור י"ד סימן י"א דלהרמב"ם והטור משמע דפסולה. והיינו לגמרי. וז"ל הרמב"ם בפירושו. ושמא תאמר ולמה לא תהא שחיטת מזיד בשבת כשרה. הואיל ואינו מחלל שבת ואין שחיטתו פסולה. אלא אחר גמר שחיטה. ואם שחט אח"כ שחיטה שנייה הוא שיהיה אסור. דע שמשיתחיל לעשות חבורה בצואר הבהמה הוא מחלל שבת קודם שישחוט שום דבר מן הוושט והגרגרת. ואם תרצה לבאר יותר מזה תאמר בשעה שישחוט קצת הסימנים קודם שיגמור שחיטה הוא מחלל שבת ובשעה שיגמור השחיטה הוא פסול. ע"כ. ומ"ש הר"ב והשוחט לחולה כו'. ואפילו חלה היום דאנן קי"ל כרבי שמעון דלית ליה מוקצה מחמת איסור. אלא דדחייה בידים. או מוקצה מחמת חסרון כיס. הרא"ש. ועיין מ"ש במ"ד פכ"ד דשבת. ומ"ש הר"ב מותר לבריא לאכול כו' גמרא מ"ט כיון דא"א לכזית בשר בלא שחיטה אדעתא דחולה קא שחיט פירש"י וליכא למגזר שמא ירבה בשחיטה בשביל בריא. דהא משום ההוא זית דחולה בעי למשחט כולה. ע"כ:

מתחייב בנפשו. בשבת סקילה. וביום הכפורים כרת. הר"ן:

משנה ב

בצור ובקנה. כתב הר"ב מתני' מיירי בצור ובקנה שהיו תלושים ולבסוף חברן כו'. ולא כן לענין ע"ז [עיין במ"ז פ"ג דע"ג]. [ומ"ש הר"ב] אבל במחובר מעיקרו אפי' דיעבד פסול. גמרא. דיתיב רבי וקאמר מנין לשחיטה שהיא בתלוש שנאמר (בראשית כ"ב:י') ויקח את המאכלת. וכתבו התוס'. וא"ת והא האי קרא בקדשים כתיב. דנפקא לן מהכא דקדשים טעונין כלי [כמו שהעתקתי במשנה ד' פרק י"א דמנחות] ואר"ת דלענין תלוש גמרינן נמי אחולין מדכתיב (שם) לשחוט את בנו ולא כתיב לשחוט את העולה. אבל כלי לא שייך למילף בחולין. אלא בקדשים כשאר עבודות דבעו כלי שרת. ומדכתיב ויקח ולא כתיב ויכין דרשינן תלוש בחולין. ומדכתיב מאכלת. ולא כתיב המחתך. דרשינן כלי בקדשים.

ע"כ. וכתבו עוד [ד"ה ורמינהו] דמשום צור איצטריך לאוקמי הכי. דאילו קנה המ"ל דמיירי בשאר קנה שאינו גדל באגם כדלקמן:

הכל שוחטין. כתב הר"ב לאתויי ישראל מומר כו' והוא שלא יהיה מומר לע"ז. שאמרו מומר לע"ז מומר לכל התורה כולה הרמב"ם. ועיין בגמרא דף ה'. ומ"ש או מחלל שבתות בפרהסיא. לפי שעיקר בידינו ג"כ המחלל שבת בפרהסיא. הרי הוא כנכרי לכל דבריו. הרמב"ם. ועיין מ"ש בסוף מתני' דלעיל:

ולעולם שוחטין. כתב הר"ב. בין בראש הגג ולא חיישינן שמא יאמרו לצבא השמים עלה לשחוט דשחיטתו פסולה. כדתנן פ"ב מ"ח. ומ"ש וכן בראש הספינה דמוכחת מלתא כו'. לשון רש"י בין בראש הספינה. ואע"ג דתנן לקמן [בפ"ב במשנה ט'] אין שוחטין לתוך ימים בראש הספינה שרי דמוכחא מלתא כו':

ובכל שוחטין כו'. כתב הר"ב בין בזכוכית כו'. ואתי למעבד חלדה. פירוש חלדה במ"ד פרק דלקמן:

מגירה. פי' הר"ב ויש לכל פגימה מורשא. פי' בליטה רש"י פרק מי שמתו (ברכות דף כ"ד) [*ומתני' זו ואצ"ל זו קתני והטור בסימן ו' השמיט להמגירה]:

שינים. פי' הר"ב התחובים בלחי של בהמה. ודוקא כשהן שנים כו'. וכ"כ רש"י ונראה דאילו אחד לא מקרי מחובר במה שהוא בלחי דלחי הוי כבית יד. וכמ"ש הרמב"ם. דלא כטור שכתב עליו בסימן ו' דלא נהירא:

והצפורן. פירש הר"ב המחוברת. וכתב ב"י סימן ו' דמחוברת לגוף הוא. דאילו ליד והיד תלושה מן הגוף לא מקרי מחובר. כמו שן בלחי:

משנה ג

השוחט מתוך הטבעת. פירש הר"ב. בטבעת הגדולה שהיא עליונה לכולן קאמר. והא דקרי לה טבעת סתמא. משום דאין בכל הקנה טבעת גמורה אלא היא. שאינן שלמות. אלא רצועת בשר מהלכת לארכו של קנה ומחברת ראשי הטבעות. רש"י:

מלא החוט. כתב הר"ב. כלומר כל דהו. והיינו דבסמוך פירש מלא חוט השערה. ומה שחסר בזה גילה בזה. ולשונו לשון רש"י הוא:

משנה ד

השוחט מן הצדדים שחיטתו כשרה. פירש הר"ב ואפילו לכתחילה ואיידי וכו'. וכן פירש"י. וכתב הר"ן ולא ידעתי מי הזקיקו לכך. דודאי משמע דמצות שחיטה לכתחלה באמצע צואר היא. דמן הצדדין איכא למיחש שמא תשבר מפרקת קודם שחיטת הסימנין. ותו כיון דשחיטה בסימנין היא כי שחיט מן הצדדין וחותך מן המפרקת איכא

צער ב"ח. לפיכך נראין הדברים דדיעבד הוא דשחיטתו כשרה. אבל לכתחלה מצוה לשחוט מן אמצע הצואר. וכתב [צ"ל וכ"כ] הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שחיטה. וצריך השוחט שישחט באמצע הצואר. ואם שחט מן הצדדין שחיטתו כשרה. עכ"ל הר"ן. ומסיים הכ"מ ואף ע"ג דתנן השוחט מן הצואר שחיטתו כשרה. התם על כרחך אית לן למימר דאגב דקתני המולק דיעבד קתני נמי השוחט. ע"כ. והא דעיקר שחיטה מן הצואר. ע' בפי' הר"ב רפ"ב:

המולק מן העורף. כתב הר"ב לאו עורף ממש. דהיינו כו'. כל דלהדי פרצוף כדכתיב (ירמיה ב') כי פנו אלי עורף ולא פנים. גמרא. ומ"ש הר"ב דזו היא מצות מליקתו. עי' עוד במשנה ד' פ"ו דזבחים:

[*]**נמצא כשר בשחיטה פסול במליקה**. מפרשינן בסוגיא דאתא למעוטי מחזיר סימנים לאחורי העורף דפסול במליקה. וכתב רש"י ואיידי דתנא כשר בשחיטה כו'. תני נמי כשר במליקה כו'. ואוקמתא אחריתי דלא כמסקנא. וכמ"ש ג"כ הרמב"ם בסוף פ"ו מהמ"ק]:

משנה ה

בתורין. לשון משנה רש"י:

משנה ו

כשר בפרה פסול בעגלה כו'. פירש הר"ב פרה בשחיטה ועגלה בעריפה. דכתיב הערופה משמע זו ערופה ואין אחרת ערופה. וכתיב וערפו הערופה שנה עליה הכתוב לעכב. גמרא:

כשר בכהנים פסול בלוים כו'. פי' הר"ב כהנים במומין ולוים בשנים. דת"ר זאת אשר ללוים (במדבר ה') זאת ללוים. ואין אחרת ללוים. יכול יהו הכהנים פסולים בשנים כו' ת"ל אשר ללוים. ולא אשר לכהנים. ומ"ש הר"ב דבשילה ובית עולמים אינם פסולים הלוים אלא בקול. שיתקלקל קולו מרוב הזקנה. ויראה לי שאינו נפסל. אלא לומר שירה. אבל יהיה מן השוערים. הרמב"ם פ"ג מהלכות כלי המקדש. ובגמ' אמר רב יוסי מאי קרא. ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד (ד"ה ב' ה') פירש"י ויהי כאחד אפילו זקנים במשמע. קול אחד שצריכים לבסם את קולם שיהא נראה קול אחד. ע"כ:

טהור בכלי חרס טמא בכל הכלים כו'. לפי שנאמר בכלי חרס תוכו תוכו של זה ולא תוכו של אחר. ונאמר (במדבר י"ט:ט"ו) וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו איזהו כלי שטומאה קודמת לפתחו [שהטומאה משכים וממהר לבא דרך פתחו] זה כלי חרס וכי אין צמיד פתיל עליו. הוא דטמא. הא יש צמיד פתיל עליו טהור. אלמא לא נטמא

מגבו. ומדכתיב ביה טמא הוא האי הוא דכי אין צמיד כו' טמא. הא יש כו' טהור. הא כל הכלים בין שיש כו' בין שאין כו' טמאין. גמ'. ועי' רפ"ב דכלים:

טהור בכלי עץ. פירש הר"ב פשוטי כלי עץ טהורים. מדאורייתא. הרמב"ם. ועי' בפי' הר"ב רפ"ב דכלים. [*ומ"ש הר"ב דאתקש לשק כו'. וכ"כ שם בריש פ"ב דכלים. והכי איתא בכמה דוכתי וכתבו התוספות בפ' ר"ע דף פ"ד. דלא נקט מה בגד מיטלטל מלא וריקן (וכן נמי מוכל מעשה עזים) אע"ג דבגד (ומעשה עזים) כתיב גבי שק (ויקרא י"א:ל"ב) [או ביד או עור או שק] דלא שייך למילף הכי. אלא משק. כדכתיב (בראשית מ"ב:ל"ה) ויהי הם מריקים שקיהם. ועי' בפירוש הר"ב משנה ד' פכ"ד דכלים. ומ"ש שם בס"ד ועוד שם בסוף הפרק]. ומ"ש הר"ב גולמי כלי מתכות כו'. עי' בפי' הר"ב במשנה ג' פ"י דכלים ומ"ש שם:

משנה ז

התמד. כתב הר"ב מים שנותנים על החרצנים כו'. ובזמן שנתן ג' חלקים מים והוציא ד' לכ"ע יין מעליא הוא. כלומר דבפרק בתרא דמעשרות משנה ו' תנן המתמד ונתן מים [במדה ומצא] כדי מדתו פטור ורבי יהודה מחייב [מצא] יותר על כדי מדתו מוציא עליו כו'. ומפרש לה הר"ב התם. והוא דרמא תלתא ואשכח ד'. ושם פסק דאין הלכה כרבי יהודה ולפי זה אי מתניתין דהכא כרבנן צריך לומר דפלוגתייהו התם בלא החמיץ וכאוקימתא דרבי אלעזר הכא בגמרא. אבל בפ"ק [משנה ג'] דמעשר שני דתנן נמי כי הכא. ופי' הר"ב משהחמיץ לקח כו'. והוא דרמא תלתא ואשכח ארבע היינו כאוקימתא דרבה בר אבוה דמוקי פלוגתייהו בשהחמיץ ופטרי רבנן אלא א"כ דרמא תלתא ואשכח ד'. וא"ת הא אמר רבה בר אבוה ומתניתין רבי יהודה וכלומר דמיירי דלא אשכח ד'. והא מצי מוקים לה כרבנן וברמא תלתא ואשכח ד'. כדכתב שם הר"ב. ומש"ה כתבו התוס' דס"ל לרבה בר אבוה דבהכי לכ"ע חייב. אפילו בלא החמיץ. נ"ל שהר"ב [שם] סובר דכיון דמוקמינן לפלוגתייהו בהחמיץ מסתמא סיפא דיתר בכדי מדתו נמי דוקא בהחמיץ אלא שרבה בר אבוה רוצה לאוקמא מתניתין בתמד סתמא דלא משכח רביעית יתר על כדי מדתו דהא סתמא קתני. ואה"נ שאם נרצה לדחוק ולמוקים מתניתין ברמא תלתא ואשכח ד' דאתיא כרבנן. והרמב"ם פ"ז מהלכות מעשר שני. כתב כשיטת הר"ב דהכא:

אינו נקח בכסף מעשר. כתב הר"ב דיין הוזכר כו' מה הפרט מפורש פרי מפרי כו' ועמ"ש בפ"ק דמעשר שני משנה ג':

ופוסל את המקוה. כתב הר"ב ויין אינו פוסל אלא בשינוי מראה. עי' פרק ז' דמקואות [במשנה ד']:

האחין השותפין כו'. ובספ"ק דשקלים גירסת הספר והשותפים ושם פירשתי בס"ד:
בקלבון. פי' הר"ב ב' קלבונות וכפרש"י. ועוד פירשו כן בפרק בתרא דבכורות. ותימה דלא נקטי כת"ק דר"מ פ"ק דשקלים משנה ו'. דלא מחייבי אלא בקלבון אחד. וכמה הוא הקלבון פליגי נמי התם בסוף הפרק. ומ"ש הר"ב קלבון הוא לשון הכרע. עי' מ"ש שם משנה ו':
כל מקום שיש מכר אין קנס כו'. שנויה כבר במתני' ח' פ"ג דכתובות. ושם מפורש בס"ד:
כל מקום שיש מיאון כו'. עי' רפי"ג דיבמות:
כל מקום שיש תקיעה כו'. כתב הר"ב בע"ש ויו"ט תוקעים ג' תקיעות להבטיל את העם ממלאכה כו'. כדתנן בפרק בתרא דסוכה משנה ה'. ושם מפורש:

פרק ב

משנה א

השוחט אחד בעוף. כתב הר"ב משום דלכתחלה מיבעי ליה לשחוט שני סימנין. אפילו בעוף וכו' דלכתחלה אצרכוהו רבנן תרווייהו משום הרחקה לעבירה דלמא לא אתי למיעבד רובא דחד. רש"י:
אחד בעוף. כתב הר"ב דכתיב זאת תורת הבהמה כו'. שכבר הוקש לדגים דלאו בני שחיטה כלל נינהו כדמסקינן בגמ' משום דכתיב' אסיפה דידהו במקום שחיטה דאחריני. כדכתיב (במדבר י"א:כ"ב) הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם. ומדשני קרא בדיבוריה וכתב בהו אסיפה ש"מ דוקא הוא:
ורובו של אחד כמוהו. רובו של כל אחד ואחד. רש"י. וכתב הר"ב ושחיטה מן הצואר כו'. שהייה דרסה כו'. מפורשים לקמן. והגרמה פרק דלעיל משנה ג'. ומ"ש הר"ב דתניא וזבחת כאשר צויתיך (דברים י"ב:כ"א) מלמד שנצטוה משה בעל פה כו' פירש"י לאו מקרא יליף. אלא כלומר על הלכות שחיטה נצטוה. והתוספות כתבו די"מ בגימטריא דכאשר. אל"ף אחד בעוף. שי"ן שנים בבהמה. רי"ש רובו של אחד כמוהו. ר"ת דכאשר למפרע. ע"כ. ולאו דאיצטריך הךברייתא לרובו ככולו. דלדרשה דזאת תורת הבהמה והעוף נמי רובו ככולו. כמ"ש הר"ן בריש מתניתין. דמדאורייתא בכל מקום רובו ככולו אלא זו רבי שנאה וההיא דלעיל בר קפרא שנאה. והר"ב מייתי להך דרבי נמי. משום הלכות שחיטה. וגם הרי"ף כתב לשתיהן:

חצי אחד בעוף. ה"ה חצי כל אחד ואגב רוב אחד נקט חצי אחד. ומרישא נמי שמיע ליה דדוקא רוב בעינן. ולא נקטיה אלא [אגב] דבעי למתני אחד וחצי בבהמה. אע"ג דהוו טפי מרוב השנים בין הכל. שחיטה פסולה. תוס':

משנה ב

השוחט שני ראשין כו'. דיעבד אין לכתחלה לא. בקדשים מיירי דתני רב יוסף תזבח שלא יהו שנים שוחטין זבח אחד. תזבחהו. שלא יהא אחד שוחט שני זבחים. גמ' דף כ"ט. והשתא סיפא שנים אוחזין כו' דלכתחלה. דוקא בחולין וכמ"ש ברפ"ב דקדושין:

משנה ג

שנאמר וזבחת ואכלת כו'. ותרתי שמעינן מינה לתוספתא שכתבתי בר"פ קמא בדבור שחיטת נכרי:

נפלה סכין והגביהה נפלו כליו והגביהן כו'. נקט כמה גווני. אע"ג דלא איצטריך. כ"כ הר"ש בפרק ה' דכלים משנה ד':

ובא חבירו ושחט. ה"ה כשחזר הוא עצמו ושחט. אלא אורחא דמלתא נקט דכשהוא מתיגע בא חבירו ושוחט. כ"מ פ"ג מה"ש:

אם שהה כדי שחיטה. מ"ש הר"ב להרמב"ם ובעי נמי כדי שיגביהנה וירביצנה. כלומר בגסה לגסה. ובדקה לדקה. וכן לעוף:

משנה ד

ופסק את הגרגרת. כתב הר"ב היינו עיקור וכן פירש"י. ואעיקור מפרשי' בפ"ק דף ט'. נמי כן. דהיינו הך דהכא. ושם פי' התוס' דצ"ל דמיירי ששחט בסכין פגומה. או במגל. ופסולה הוא משום דאין שוחטין. אלא חונקין. כדתנן בפרק קמא חוץ מן המגל כו'. וכתבו עוד דבה"ג מפרש עקור היינו כדתנן פ"ה מ"ג דאילו הך דהכא לאו שחיטה כלל. וע"ז הפירוש דבהלכות גדולות בענין עיקור. תמצא שני פירושים בריש פ"ה דכריתות. ע"ש:

או ששחט אחד מהן. לר"ע איצטריך:

כל שנפסלה בשחיטתה. כלומר במקום הראוי לשחיטה גמ' ועמ"ש רפ"ג ומ"ש ברפ"ה דמסכת כריתות]:

משנה ה

ולא יצא מהן דם כשרים. ואין אומרים שמא מתים היו. רמב"ם פ"ד מהמ"א:

ונאכלים בידים מסואבות. כתב הר"ב ובחולין שנעשו על טהרת הקדש מיירי. גמ'. דבקדשים לא דהא תנן חיה ובספ"ב דחגיגה. וכן במתני' ו' פרק בתרא דנדה. כתב הר"ב.

דמשנה אחרונה אמרה שאין חולין נתפסין בטהרת הקדש ועיין עוד ספ"ב דטהרות. ובגמרא ולוקמה בחולין שנעשו על טהרת תרומה וכדתנן משנה ב' פ"ב דטהרות. ומשני בשר בפירי לא מיחלף פי' רש"י תרומה אינה אלא בפירות ואינו נחלף בבשר לפיכך אין דרך הכהנים להתפיס לבשר חולין שלהן טהרת תרומה. ע"כ. בשר בבשר מיחלף הלכך חיה אע"ג דליתא בקדשים רגילים אוכלי קודש לאכול בשר חולין אפי' של חיה בטהרה. [*ומ"ש הר"ב דאילו בחולין גרידא כו'. היינו בדבר שאינו מין לחם וכדכתבתי בפ"ב דחגיגה משנה ה'. בד"ה לחולין וכו'. ועיין בריש מס' ידים]:

לפי שלא הוכשרו בדם. ולצלי איירי דלא בעי הדחה א"נ לקדירה והודחו במי פירות. תוס':

משנה ו

השוחט את המסוכנת. שלא אסרה התורה אלא כעין טריפת חית היער שהרי עשה בה מכה הממיתה אותה. רמב"ם פ"ד מהמ"א. ובגמ' איכא דמייתי לה מדאשכחן ביחזקאל [ד'] דאמר ונבלה וטרפה לא אכלתי. אי אמרת בשלמא מסוכנת שריא היינו רבותיה דיחזקאל. וה"ק שלא אכלתי בשר כוס כוס פירוש שחוט שחוט שלא תמות. אלא אי אמרת אסירא מאי רבותיה דיחזקאל. ואפי' לכתחלה שרי. ונקט לשון דיעבד משום דבעי למיתני עד שתפרכס:

זינקה. זינוק קילוח רש"י וז"ל הרמב"ם וזינוק גזור מן יזנק מן הבשן (דברים ל"ג:כ"ב):

השוחט בלילה. כתב הר"ב בהמה מסוכנת שצריכה פרכוס. וכן לשון רש"י ונקט לישנא דת"ק אף על גב דכמדת ר"א קיימינן דדיה אם זינקה. ובגמרא כתב רש"י וכמדת ר"א דאמר זינוק הוי פרכוס:

משנה ז

השוחט לנכרי שחיטתו כשרה. מפרשים בגמרא משום דס"ל דאין סתם מחשבת נכרי לע"ז ובהא הוא דפליג אדר"א. אבל תרווייהו ס"ל דבעלים מפגלין וכר"א בר"י שכתבתי בספ"ד דזבחים. וכתב הר"ן דהא דקתני השוחט ה"ה אפילו לכתחלה אלא דלא מצי למיתני שוחטין לנכרי. דאי הכי הוי משמע דלמשרי למשחט הוא דאתא דלית בה משום לפני עור לא תתן מכשול אבל לא שתהא שחיטתו כשרה. הלכך הוצרך לשנות שחיטתו כשרה. אבל אין ה"נ דאפילו לכתחלה. ע"כ:

ורבי אליעזר פוסל וכו' שסתם מחשבת נכרי לע"ז. ואסורה בהנאה כתקרובת ע"ז. ואע"ג דבמתניתין דלקמן דתנן נמי פסולה. ומפרשינן. דאינה אסורה בהנאה. י"ל דלקמן ה"ל למיתני הרי אלו זבחי מתים. אבל הכא איידי דאמרי רבנן כשרה. אר"א פסולה. תוס':

מחצר כבד שלה. לאו דוקא נקט יותרת הכבד משום דעולה לגבוה. והויא כחלב ודם. אלא אפילו כזית של בשר נמי. כדאמרינן בגמ' וכו'. ואורחא דמלתא הוא דנקט. תוס':
ומה במקום שהמחשבה פוסלת. כתב הר"ב. דהיינו במוקדשים. כדכתיב המקריב אותו לא יחשב קרי ביה לא יחשוב כו'. וכן לשון רש"י והכי דרשינן לה בפ"ב דזבחים דף כ"ט ולחייבו מלקות וכר"י דמחייב על לאו שאין בו מעשה והתם בזבחים פ"ב מ"ג נקט הר"ב דרשא אחרת דהתם דדריש ולא יחשב דמיותר הוא כמ"ש שם בס"ד ולא להזהיר ללקות:
שהמחשבה פוסלת. לשון הר"ב בד' עבודות שחיטה וקבלת הדם זריקה והולכה. וכן לשון רש"י בגמ' [דף ל"ט] ובדין הוא דלקדמו להולכה דהא קדמה לה לזריקה אלא משום דיש מחלוקת בה [ר"ש ורבנן] במ"ד פ"ק דזבחים. להכי אחרוהו וכתבוהו. כך נ"ל כדי שלא להגיה:

משנה ח

השוחט לשם הרים כו' פסולה. כתב הר"ב ותקרובת ע"ז לא הוי וכו'. דכתיב אלהיהם על ההרים כו' וכן לשון רש"י. ודרשא פשוטה נקטי אע"ג דר"י הגלילי אמרה. ות"ק נסיב דרשא אחריתי במשנה ה' פ"ג דע"ז:
שנים אוחזים בסכין כו' שחיטתו פסולה. והא דמסיק הר"ב במשנה ו' פ"ז דכלאים. דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. הא איכא הכא בגמ' תרי אוקימתות. חדא דהכא ביש לו בה שותפות. וכ"פ הרמב"ם. וחדא בישראל מומר א"נ שהתרו בו וקבל התראה. וכ"פ הרא"ש. ועיין לקמן מ"י וכה"ג בעינן למימר נמי בהמנסך דמתני' ד' פ"ה דגטין:

משנה ט

אין שוחטין לתוך ימים. פי' הר"ב שלא יאמרו לשר של ים הוא שוחט מש"ה ל"ש צלולין ל"ש עכורין. כ"מ פ"ב מה"ש:
[*]**אבל שוחט הוא לתוך עוגא של מים**. כתב הר"ב. ודוקא עכורין. אבל צלולין לא שמא יאמרו לפרצוף פניו וכו'. וכן פרש"י על הא דאמרינן בסוגיא שמא יאמרו לבבואה קא שחיט. והרמב"ם פי' כדי שלא יאמרו לאותה צורה הוא עובד. כלומר לכח השולט בצורות. כמ"ש קצת [כת] המשנים והם שמאמירם שיש שם שתי רשויות. והנותן החומר אינו נותן הצורה. ע"כ]:
אבל עושה גומא בתוך ביתו. כתב הר"ב. דה"ק הרוצה לנקר חצרו כו'. ואע"ג [דפסק הר"ב במשנה ד' פכ"ב דשבת] דכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור. היינו כמו שוטחו בחמה אבל לא כנגד העם שאם היו רואין אותו עושה

כן בצינעא היה שם חשד כמו בשוק אבל כאן הרואה שעושה בביתו אומר לנקר חצרו הוא עושה. תוס':

משנה י

לשם זבחים. פי' שלמים עמ"ש בריש זבחים:

לשם אשם תלוי. כתב הר"ב ומתני' ר"א היא. דמשנה ג' פ"ו דכריתות:

לשם פסח. כתב הר"ב אמרי קא שחיט שלמים. דקא שחיט פסח בשאר ימות השנה וקי"ל דשלמים הוא [ואמרי קשחיט שלמים בחוץ]. רש"י:

לשם תודה. דבא בנדר ונדבה כמ"ש הרמב"ם בפרק ט' מהל' הקרבנות:

[*ורבי שמעון מכשיר. פירש הר"ב דלא חייש למראית העין. וכפרש"י. והתוס' פי' בשם ריב"א דר"ש לטעמיה דבפרק י"ב דמנחות משנה ג' ובפ' י"ג משנה י']:

שנים אוחזין כו' שחיטתו פסולה. הקשה ב"י בסי' ה' להרא"ש שכתבתי במשנה ח'. דאפי' יש לו בה שותפות אינו אוסר. ואמאי פסיל לה הכא. ותירץ דס"ל דלא אמרו דאין אדם אוסר כו' אלא בדבר שאיסורו מן הדין משום דמסתמא לצעוריה קא מכוין אבל בשוחט לשם אחד מכל אלו. שאין איסורו מן הדין אלא מפני מראית עין כי לא הוה דידיה מאי הוי. הא מאן דחזי סבר דידיה הוא ואתא למישרי קדשים בחוץ הלכך אפילו אין לה בה שותפות אסורה. והרמב"ם מצריך בכאן ג"כ. שיהא לו בה שותפות. דסבר שכל ששוחט בהמה שאינו שלו לשם דבר פסול קלא אית ליה. עכ"ד. ומ"מ יש לתמוה עליו דתירוץ זה כתבו לדעת בעל הטורים. והוא פי' שם בריש הסימן. דלא ס"ל טעמא משום מראית העין. אלא דחיישינן שמא הקדישו. וה"ל שוחט קדשים בחוץ. [*ונ"ל דהטור טעמא רווחא נקט שמא הקדישו כו' אבל מ"מ מידי מראית עין לא נפיק]:

לשם חטאת. כשלא חטא אבל כשחטא וחייב חטאת כי אמר זו לחטאת פסולה. גמרא. ומסיים הטור וכן באשם:

[*לשם אשם ודאי. פירש הר"ב כגון כו' והוא לשון רש"י ותמיהה לי שהשמיטו אשם מצורע אבל אשם נזיר אייתי בזה הכלל כדלקמן]:

לשם תמורה. כשאין לו זבח בביתו אבל יש לו ואמר לשם תמורת זבחי פסולה גמרא:

[*אסור. וכפי שיטת לישנא דמשנתינו הל"ל פסול. אלא דחדא מלתא הוא פוסלין ומכשירין ואוסרין ומתירין כדאמר בגמרא בפ"ק דף י"ח]:

ושאינו נידר ונידב. כתב הר"ב לאתויי עולת יולדת כו' קמ"ל דאימר שמא הפילה כו'. ונמצא קרבן זה חובה כו'. וכן הוא בפי' הרמב"ם. ודבריו תמוהין הן. דהא אמרן היכא דשייך חובה. אה"נ דמפסל. וא"כ הכא ממ"נ מפסל ולרש"י שתי גרסאות בגמרא גירסא

אחת מוקי למתניתין באין לו אשה. הא יש לו אשה פסול. דאימר אפולי אפיל. וגירסא אחרת מתני' ביש לו אשה וכשרה משום דאי איתא דילדה קלא אית לה. גם להרמב"ם בחבורו פי' אחר שכך כתב בפ' ב' האשה ששחטה לשם עולת יולדת ואמרה זו לעולתי שחיטתה כשרה שאין עולת יולדת באה בנדר ונדבה והרי אינה יולדת שנתחייבה בעולה. ואין חוששין לה שמא הפילה. שכל המפלת קול יש לה. ע"כ:

פרק ג

משנה א

אלו טרפות. טרפה האמורה בתורה זו שטרפה אותה חית היער כגון ארי ונמר וכיוצא בהן וכן עוף שטרף אותו עוף הדורס. כגון נץ וכיוצא בו. ואין אתה יכול לומר שטרפה אותה והמיתה אותה שאם מתה הרי היא נבלה דמה לי מתה מחמת עצמה או הכה בסייף והמיתה. או שברה ארי והמיתה. הא אינו מדבר. אלא בשנטרפה. ולא מתה. אם הטרפה שלא מתה אסורה יכול אם בא זאב וגרר הגדי ברגלו או בזנבו או באזנו. ורדף אדם והצילו מפיו יהיה אסור שהרי נטרף ת"ל (שמות כ"ב:ל') ובשר בשדה טרפה [וגו'] עד שיעשה אותו בשר הראוי לכלב. הא למדת שהטרפה האמורה בתורה היא שטרפה אותה חית היער ושברה אותה ונטה למות. ועדיין לא מתה. אע"פ שקדם ושחטה קודם שתמות. הרי זו אסורה משום טרפה הואיל וא"א שתחיה ממכה זו הבא עליה. נמצאת למד שהתורה אסרה המתה והיא הנבלה. ואסרה הנוטה למות מחמת מכותיה ואע"פ שעדיין לא מתה והיא הטרפה. וכשם שלא תחלוק במתה בין מתה מחמת עצמה. בין שנפלה ומתה בין שחנקה עד שמתה. בין שדרסה חיה והרגתה. כך לא תחלוק בנוטה למות. בין שטרפתה חיה ושברתה. בין שנפלה מן הגג ונשתברו רוב צלעותיה. בין שנפל' ונתרסקו אבריה. בין שזרק בה חץ ונקב לבה או ריאתה. בין שבא לה חולי מחמת עצמה ונקב לבה או ריאתה. או שבר רוב צלעותיה. וכיוצא בהן. הואיל והיא נוטה למות מ"מ הרי זו טרפה. בין שהיה הגורם בידי בשר ודם בין שהיה בידי שמים. א"כ למה נאמר בתורה טרפה דבר הכתוב בהוה. שאם לא תאמר כן לא תאסר אלא אותה שנטרפה בשדה אבל אם נטרפה בחצר לא תאסר הא למדת שאין הכתוב מדבר אלא בהוה. וענין הכתוב שהנוטה למות מחמת מכותיה וא"א לה לחיות מחמת עכה זו אסורה. הרמב"ם פ"ד מהמ"א:

נקובת הושט ופסוקת הגרגרת. מסקינן בגמ' פ"ב דף ל"ב דר"ע שנאה קודם חזרה שחזר והודה לרבי ישבב שם במשנה ד'. ולא זזה ממקומה אע"פ שחזר והודה. וכתב רש"י

ואע"פ שזו קודמת אין סדר למשנה. ולא דמי לסתם ואחר כך מחלוקת דיש סדר בחדא מסכת דבמילי אחרינא לא קפדינן אסידרא. ע"כ:

ופסוקת הגרגרת. כתב הר"ב ועובי התנוך כו' היא הרצועה העבה המחברת את הטבעות. כמ"ש בפ"ק משנה ג':

ניקב הלב לבית חללו. בשאר נקובי לא איצטריך למתני לבית חללו שהן דקין ופשיטא שאין נקב חשוב בהם כלל אם לא ניקב לבית חלל. אבל לב שהוא עב ס"ד שאם ניקב בעומק שהוא חשוב נקב. וניטל הלב והריאה והדקין לא איצטריך למתני דבכלל נקובים הוא דאע"ג דבטחול אמר בגמ' דניטל כשר וניקב טריפה [וכדפי' הר"ב] בכל הני נקובי דתנן פשיטא דכ"ש ניטל וניקב המרה נמי נראה דכ"ש ניטל דטריפה ומ"מ ניטלה הכבד ולא נשתייר והימנה כלום איצטריך דאפשר להיות דניטל כל הכבד ולא המרה שניטל כל בשר הכבד ונשארה מרה דבוקה בגידי הכבד והסמפונות. והא דתנן גבי ואלו כשרות. ניקב הלב ולא לבית חללו. צ"ל דמהכא לא הוה שמעינן דה"א ה"ה סמוך לבית חללו דסופו לינקב עד בית החלל. והא דקתני ניקב הגרגרת כשרה היינו משום דבעי למתני נסדקה [נפחתה הגלגולת כו' איצטריך סד"א כי קתני רישא ניקב קרום של מוח בלא פחת גולגלת קאמר והה"נ דכי נפחתה גלגולת בלא קרום טרפה קמ"ל. הר"ן במתני' דלקמן] ונשברה השדרה ולא נפסק החוט שלה איצטריך. דאי מהכא ה"א או הא אי הא. אי נמי ה"א דבעי תרתי קא משמע לן דבחוט תלי מלתא. תוס'. והמסס ובית הכוסות. כתב הר"ן לקמן דאיצטריך סד"א מאי לחוץ דקתני רישא נקב מפולש כל שהוא כן. אפי' במקום חבורן טריפה. קמ"ל דכשרה ומאי בחוץ שלא במקום חבורם. ע"כ. אך הר"ב במשנה ז' פרק ב' דכלים כתב דמתניתין דאלו כשרות דאע"ג דלא איצטריך. רגילות המשניות לשנות כך:

או שחסרה. בגמרא דף מ"ז פריך. כיון דתנא ניקבה למה לי למתני חסרה. ומפרש דלר"ש איצטריך לאשמועינן דאפי' ר"ש מודה בחסרה דלא בעי שתנקב לבית הסמפונות:

ניקבה המרה. לשון הר"ב. הכיס שלה. וכ"פ הרמב"ם. וטעמייהו שהמרה שם לליחה שבכיס. כמו שהוא בקיבה פ"ח משנה ה' וה"ל לפרש כן גם כן כאן בקיבה:

ניקבו הדקין. כתב הר"ב אבל הדרא דכנתא דאנקיב לחבריה. בגמ' דף מ"ח להדי חבריה [*וז"ל רש"י כנתא *)אנטרי"ל בלע"ז חלב טהור. הדרא דכנתא דקים הסובבים אותו סביב כעגולה] דאנקיב לחבריה שניקב באותו צד שבינו לחבירו שלא ניקב חיצון שבכולם. ע"כ. ועיין במשנה ד' ומ"ש שם:

[*]**רבי יהודה אומר הגדולה כו'**. כתב הר"ב הל' כר"י וכ"כ הפוסקים. משום דבגמרא שקלינן וטרינן אמלתיה. ועוד שאפשר שלא בא אלא לפרש. כמ"ש הר"ב בספ"ו דלקמן. ועיין מ"ש שם בס"ד]:

המסס. לשון הערוך לפי שמעכלת המאכל נקרא המסס. כמו והיה כמסוס נוסס (ישעיה י' י"ח). ע"כ. ותהיה הה"א שימושית כמו בהכוסות וקריאתה בפתח. וכן הרמב"ם בפ"ו מהלכות שחיטה כתב העוף אין לו כרס ולא מסס:

המסס ובית הכוסות. צ"ע דלפי סדרן ה"ל למתני בית הכוסות והמסס:

שנקבו לחוץ. כתב הר"ב לאפוקי אם נקבו במקום חבורן דכשר לפי שדופן המסס מגין כו'. ומשמע דאילו ניקבו מחללו של זה לחללו של זה. אפי' במקום חבורן טרפה. ודברי תימה הן דהא במתני' דלקמן תנן בהדיא דכה"ג כשרה. ואם נאמר דמפרש הכא כדסד"א שכתבתי לעיל בשם הר"ן. גם הוא דוחק וללא צורך היה מפרש כך. ולשון רש"י לאפוקי שנקבו במקום חיבורן בשתי דופנותיהן. והנקב הולך מחללו של זה לחללו של זה:

נפלה מן הגג. כתב הר"ב דחיישינן שמא נתרסקו אבריה. לשון הרמב"ם שריסוק אברים מכלל הטרפות ע"מ שאירע מחמת הנפילה. ע"כ. וכתב רש"י ואין טעם בטרפות שהלכה למשה מסיני הן:

ודרוסת הזאב. כתב הר"ב שמכה כו' ושורפה. וסופה למות. לא דסופה לינקב. דא"כ בכלל נקובה היא. תוספות:

רבי יהודה אומר דרוסת הזאב. כתב הר"ב דר"י לפרושי אתא כו'. גמ'. ואע"פ שנשנה בלשון מחלוקת נמצאו הרבה כיוצא בזה וכתבתים בפ"ג דבכורים. ואיכא מ"ד בגמ' דאה"נ דפליג ות"ק סבר אלים זיהריה דזאב למקלייה נמי לגסה: דרוסת הנץ. גבי טרפות עוף הוה שייך למתני אלא משום רבי יהודה תנא ליה הכא. תוס':

זה הכלל. כתב הר"ב לאתויי כו' לקתה. ואיזהו לקוי כל שנתמסמס הבשר עד שאם אחז אדם במקצתו מתמסמס ונופל. טור סי' מ"ד. ומ"ש הר"ב והוא דמטיא לקותא למקום חריץ. לשון הב"י פירש"י [דף נ"ה] למקום חריץ שהגידים מעורים שם והוא אמצעית הכוליא ובדברי הרשב"א בתורת הבית מפורש יותר. שכתב ומקום חריץ היכן. לובן שתחת המתנים שנכנס בתוך הכוליא ע"כ. וע' במשנה דלקמן. ומ"ש הר"ב. נעקרה צלע וכו' עד חצי חוליתה והצלע שכנגדה מחוברת יפה בחצי חוליא [הקיימת]. רש"י דף נ"ב. ומ"ש הר"ב ובשר החופה את רוב הכרס כו'. לפי שאינם מפרשים הכרס החיצונה כו'. אלא מקום שאין בו מילתא. גמ' דף נ' ופירש"י מקום יש בכרס חלק שאין שם אותו צמר [שגוררין] ברותחין מן הכרס. ע"כ. [*ומ"ש הר"ב וכן מייתי תנא בזה הכלל בהמה

שנחתכו כו' וכ"כ הרמב"ם. ואע"ג דבהמה כו' מתניתין היא בפ"ד. וגלודה נמי ודאי דהלכה כחכמים. ומיהו בחרותה הוה מצינן למטעי דקתני בידי שמים לרבותא דכל שכן בידי אדם י"ל דהכי מייתי בזה הכלל לומר שכולן כלולין בשאין כמוה חיה אע"ג דלא קתני להו הכא. ומ"מ נראה לי שאין פירושם מוכרח ולא היו צריכין לפרש כן. דבסוגיא דמקשה והא איכא בסגר. [סימן הוא להני ד' בהמה שדרה וכו'] ארבי ישמעאל דתנא י"ח ונחית למנינא [הוא דמקשה ליה] ואלו הי"ח הן הני דבמתני' דהכא ולהכי פריך מבסגר ומשב שמעתתא אבל לתנא דידן מאי דתנא בהדיא תנא מאי דלא תנא הוא דמייתי בזה הכלל. ובהדיא אמרינן בסוגיא דף נ"ד על זה הכלל. לאתויי שב שמעתתא. וכן נראה דאף שדרה נשנה פרק ב' דאהלות לטומאה ומייתי לה בריש פירקין בגמ' ואתמר עלה אמר רב יהודא אמר שמואל וכן לטרפה]. ומ"ש הר"ב וחסרון בשדרה. שאם חסר חוליא כו' חוליא בלא צלע. ומשכחת לה בשלהי כפלי יש חוליות הרבה בלא צלע דאי בדיש בה צלע תיפוק ליה משום נעקרה צלע. גמ' דף נ"ב [*ומ"ש הר"ב והגלודה שנפל העור כו'. עיין בפי' למשנה דלקמן. ומ"ש שם בס"ד]:

כל שאין כמוה חיה טריפה. דכתיב (ויקרא י"א:ב') זאת החיה אשר תאכלו חיה אכול [זאת מיעוטא הוא. והכי משמע זאת סתם בהמות שהן חיות אכול] שאינה חיה לא תיכול. גמ' דריש פירקין:

שאין כמוה חיה. בבהמה ששחטה אנן קיימין להכי לא תנן שאינה חיה. ושוב מצאתי שדקדקו כן התוס' פ"ב דף ל"ב:

משנה ב

ואלו כשרות בבהמה. כולהו צריכי כדפרשינן בריש פירקין:

נפחתה הגלגולת ולא ניקב קרום של מוח. עיין מ"ש במשנה ג' פ"ב דאהלות:

[*]**שניקבו זה לתוך זה**. עיין מ"ש במשנה דלעיל בד"ה שנקבו לחוץ וכו' בס"ד:

ניטל הטחול וכו'. כתב הר"ב אבל ניקב כו' טרפה שעל ידי הנקב הוא הולך ומוסיף מכאוב והחולי רב בגופה. רש"י. ועיין במשנה ה' פ"ו דבכורות]:

ניטלו הכליות. כתב הר"ב אבל הכוליא שהקטינה מחמת חולי. כי חזינן שהקרום שלה כווץ. הר"ן. [*ומ"ש הר"ב. כענבה פי' רש"ל כמשמעו ענבה ממש דלא כפי' שבב"י סי' מ"ד]:

וחרותה בידי שמים. כתב הר"ב והיכי ידעינן כו' מביא כלי חרס לבנים וממלאן כו' ובגמרא [נ"ה ע"ב] הנהו דכרי דצמיק ריאה דידהו כו' בקייטא אייתי משיכלי חורי

ומלינהו וכו'. ומשום דהרבה היו. קאמר נמי דמייתי הרבה כלים והר"ב נמשך ג"כ בזה לפרש בלשון רבים:

הגלודה. פי' הר"ב שהופשט עורה כו' ואם נפשט ממנה רוחב סלע על פני כל השדרה. דאילו על מקצת השדרה וכל העור קיים מתירין. דודאי היכא דניטל כל העור בעינן שנשתייר רוחב סלע על פני השדרה ממש מפני שאין שם עור שיציל זולת זה. אבל ביש עור אחר מצטרף להציל כגון זו שכל שאר עור הגוף קיים. אין הדעת נותנת כשניטל העור מקום חוליא א' או ב' שתטרף. כי אם בכולן ורובן ככולן ב"י סי' נ"ט בשם הרשב"א:

וחכמים פוסלין. איכא טובא בפרקין ובפ' דלקמן משנה ו' דתני בל' פסול. והכוונה דטרפה:

משנה ג

ואלו טרפות בעוף. אע"ג דכל טריפות דבהמות כנגדן בעוף. [כדפי' הר"ב בסוף מתני'] הני איצטריכו ליה למתני. נקובת הושט משום פסוקת הגרגרת וההיא איצטריך דלא תימא הואיל וחיותו של עוף לא נפיש. דהא כשר בסימן אחד אימא גרגרת נמי תטרף במשהו. והכתה חולדה משום דקתני מקום שעושה אותה טרפה דהיינו נקיבת הקרום. דלא תימא תטרף בנשבר העצם בלא נקיבת קרום. ונקבו הדקין. משום דקבעי ליה למתני סיפא גבי אלו כשרות יצאו בני מעיה ולא נקבו. ולא תימא עוף שחיותו מועט תטרף ביציאה לחודה. רש"י. [*והא דכתב בהכתה חולדה דלא תימא דנטרף כו' בלא נקיבת קרום. ה"מ למימר דהיא גופא קמ"ל דבנקיבת קרום העליון נטרפת בכך. דהא בבהמה פי' הר"ב בר"פ דבעליון לחודא כשרה. אלא דאיכא מ"ד דבבהמה מיטרפא בעליון לחוד. ואפשר נמי דרש"י כוותיה ס"ל. וכן יש מהפוסקים שפוסקים כן]:

הכתה חולדה. וכ"ש מי שהוא גדול ממנה. הרמב"ם:

ניקב הקורקבן. כתב הר"ב והוא שיהיה הנקב בבשר הקורקבן ובכיס שבתוכו וכו' אבל קורקבן שניקב וכיס שלו קיים כו' כשרה ומיהו דוקא שניקב מעצמו מחמת חולי. דאי מחמת קוץ וכיוצא בו ודאי טרפה היא דהאי קוץ מהיכא אתא אי דרך חוץ הרי ניקבה לחלל וטרפה. דחיישינן שמא ניקבה א' מן האברים הפנימים שנקיבתו במשהו ואי דרך ושט אתא. על כרחין כיון דקרקבן מבחוץ אינקב. כיס שלו נמי שהוא פנימי אינקב אלא דלא מינכר. א"נ קרום עלה בו ואינו קרום שכל הנקובים קרום שעלה בהן מחמת מכה אינו קרום אלא ודאי ע"י חולי קאמר. הר"ן. ומ"ש הר"ב זה שלא כנגד זה. גמ' דף מ"ג ופי' רש"י כגון זה למעלה וזה למטה:

משנה ד

רבי אומר אפילו ניטל. פירשו בו דלאו ניטל לגמרי קאמר שא"כ המאכל יורד לחלל הגוף ואין לו תקנה אלא דמשום דת"ק נקט ניקב קאמר איהו אפי' ניטל. מיהו בעינן שישתייר בו כדי שיוכל המאכל לעבור מן הוושט אל הקורקבן דרך הזפק. הר"ן. והא דלא תנן ניטל הזפק באלו טרפות. נ"ל משום דבפלוגתא לא קא מיירי ואף ע"ג דבאלו טרפות דבהמות איכא פלוגתא:

יצאו בני מעיה ולא נקבו. כתב הר"ב לא שנו וכו' אבל הפך בהן טרפה. בכלל נקובי דמתני' היא דטעמא משום דסופו לינקב ולירקב. תוספות. והפוסקים כתבו דין זה דהיפוך בני מעים בבהמה ג"כ. וז"ל ב"י סי' מ"ז. ובהמה ועוף שוין בדין זה. אלא ששלאו התנא בעוף. לפי שמצוי יותר לצאת בני מעיו:

רבי יהודה אומר אם נטלה הנוצה פסולה. כתב הר"ב ואין הלכה כר' יהודה דאע"ג דרבנן לא פליגי בהדיא בנוצה. כיון דנקטה גבי אלו כשרות. משמע דרבנן מכשרי דאי כולהו מודו בה דפסולה. גבי אלו טרפות הו"ל למתנייה הר"ן:

פסולה. [*וכן בסוף משנה א'] וכן בפרק דלקמן משנה ו':

משנה ה

אחוזת הדם כו'. השתא תנן לחליים שיארעו בכל הגוף:

משנה ו

סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה כדכתיב זאת החיה וגו' והיינו מעלת גרה ומפרסת פרסה ושוסעת שסע פרסות. הר"ן. ואע"ג דחיה כתיב. בהמה בכלל חיה כדדרשינן בפרק דלקמן דף ע"א. אבל בסימנים שנבדלת בהם הבהמה מהחיה ולהכירה אם חלבה מותר וטעון כיסוי לא נתפרשו בתורה ולא בהם דברה המשנה. והם מפורשים בברייתא בגמ':

הדורס. כתב הר"ב יש שפירשו שאין ממתין לבעל חי עד שימות. ואף על פי שהתרנגולת אוכלת שקצים ורמשים בעודם חיים. אין זו קרויה דריסה. הר"ן:

אצבע יתירה. פי' הר"ב אצבע הגבוהה שאחורי האצבעות וכפירש"י. ומסיים הר"ן. ואע"פ שברוב העופות היא קרי לה יתירה. לפי שאינה בסדר חברותיה:

וקרקבנו נקלף. לשון הר"ב הכיס שבתוך הקרקבן נקלף מבשר וכו' ור"ל שנקלף ביד כדכתב לקמן. ומיהו מוכח בגמרא שאע"פ שאינו נקלף עד שעמד בשמש ונתרפה בהכי סגי אבל אי לא מקליף בידא אלא בסכינא. ספיקא הוי:

רבי אליעזר בר צדוק אומר כו'. ולא דחהו הר"ב מהלכה. והרמב"ם כתב שדבריו אמת. וכתב המגיד בפרק א' מהמ"א שהוא לפי שסובר דלא פליג ת"ק עליה. ע"כ. ועיין בפ"ג דבכורים כתבתי הרבה שנשנו בל' מחלוקת ואין חולק:

משנה ז

ובחגבים כל שיש לו כו'. וסימנין הללו. מהם שנתפרשו בתורה. ומהם שנאמר פירושם מד"ס. ארבע רגלים וקרסולים הרי הן מפורשים (ויקרא י"א:כ"א) ההולך על ארבע אשר לו כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ. וארבע כנפיו חופות את רובו ילפינן לה בגמ' בכלל ופרט וכלל שהפרטות האמורות בתורה דהיינו ארבה וסלעם ואינך כולן יש בהן ארבע סימנים הללו. הר"ן:

כל שיש לו כו'. ותנא אע"פ שאין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן. שנאמר אשר לוא כרעים באל"ף כתיב:

וכנפיו חופין את רובו. מסיק בגמ' דבעינן רוב [צ"ל ארכו] עביו ורוב הקיפו:

ושמו חגב. מפיק ליה מקרא בגמרא בברייתא דבי רבי ישמעאל ועיין במ"ד פ"ח דעדות. [*ומ"ש הר"ב והלכה כר"י דלא אתא אלא לפרושי כמו שהוכיח הרא"ש ז"ל]:

כל שיש לו סנפיר וקשקשת. כתב הר"ב אפילו אין לו עכשיו כו' אור"י דדריש אין לו עיין עליו. אם יש לו עכשיו או עתיד לגדל אחר זמן. והכי דרשי' בגמ'. ובן אין לו עיין עליו תוס' פ"ב דע"ז דל"ט. ועיין מ"ש בזה ביבמות פ"ב משנה ה':

[***רבי יהודה אומר שני קשקשין**. ותניא בת"כ רי"א אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר ושריון קשקשים (שמואל א י"ז:ה') ע"כ. והר"ן שכתב שלמד מתיבת קשקשת שהיא כפולה. אשתמיטתיה הך ברייתא. ואין נ"ל מה שראיתי בספר קרבן אהרן שעקר למודו כמ"ש הר"ן. שהרי המלה בהכרח מהלשון שתהיה כפולה שהנפרד יהיה קש או קשת. דאין עניינה לענין כיסוי דג רק לתבן או לכלי מלחמה ולפיכך בהכרח שדינו להיות כפול. ועוד מה לו לרבי יהודה לילך לספרי הנבואה אם היה לו לימוד מהתיבה עצמה שבתורה. אלא שמהתיבה עצמה אין לימוד ולכן הביא ראיתו מספר הנבואה]:

פרק ד

משנה א

בהמה המקשה לילד והוציא כו'. אורחא דמלתא נקט שע"י לידת קישוי רגיל להוציא כו' וכתב הרמב"ם במתני' דלקמן ונקרא קישוי לפי שהוא [חולי] קשה ומכאוביו

חזקים. [*ותיבת המקשה הוא בינוני מההפעיל והמ"ם פתוחה והשי"ן קמוצה. שהתיבה לנקיבה. ופירושו שהקשית הלידה על עצמה]:

מותר באכילה. כתב הר"ב דאם הוציא ידו ולא החזירה צריך להניח כו'. מפני שהוא עומד על שפת הרחם. ולא קרינן ביה בהמה בבהמה דלאו בתוכה הוא. רש"י. ומ"ש הר"ב אבל החזירה. א"צ לחתוך לצד פנים דקרינן ביה בהמה בבהמה תאכלו דכתיב (דברים י"ד:ו') וכל בהמה מפרסת וגו' בבהמה תאכלו ופירש"י שדי בהמה דרישא אבהמה דסיפא ודריש הכי בהמה הנמצאת בבהמה תאכלו:

[*מן הטחול ומן הכליות אסור באכילה. וטעמא מסקינן בסוגיא דכתיב אותה תאכלו. אותה כשהיא שלימה ולא חסירה. ופירש"י כשהיא שלימה אכול כל הנמצא בתוכה אבל כשהיא חסירה שהנמצא בתוכה מגופה הוא שנחסר ממנה. לא תאכל הנמצא. ע"כ. ומ"ש הר"ב ולהכי נקט טחול וכליות. משום דמידי דלא מיטרפא בהו הוא. וכ"כ רש"י ותמיהני דבמשנה ב' פרק דלעיל כתב הר"ב דניקב הטחול טריפה ומי גרע נחתך מניקב. והכי איתא התם [דף נ"ה ע"א] דניקב טריפה ומותיב עלה ממתני' דהכא דקתני אסור באכילה הא בהמה גופא שריא. ומשני ה"ה דאפי' בהמה נמי אסורה איידי דתנא רישא מותר באכילה [בחתיכה עצמה לאשמועינן דלאו אבר מן החי הוא] תנא אסורה דסיפא נמי בחתיכה. הא קמן דליתא להא דכתבו הר"ב ורש"י אלא נ"ל שכן הדרך לחתוך מטחול וכליות. ואורחא דמלתא נקטה מתני']:

זה הכלל כו'. לאתויי קלוט במעי פרה לר"ש דאע"ג דאמר ר"ש קלוט במעי פרה אסור. ה"מ היכא דיצא לאויר העולם. אבל במעי אמו שרי. גמ':

משנה ב

הרי זה יקבר. שאסור בהנאה כיון שגם לישראל אסור ולהכי לא דמי להא דתנן במשנה ב' פ"ה דבכורות דב"ה מתירין למנות עכו"ם על הבכור. וכבר כתבתי זה במשנה ד' פי"ב דזבחים ע"ש:

משנה ג

והושיט הרועה את ידו כו' טהור. [*ופי' הר"ב בבהמה טהורה טהור מק"ו] ובסוף מקואות תנן דטומאה בלועה אינה מטמאה. ולכך כתב רש"י וז"ל ואפילו לר"ע דאמר טומאה בלועה כגון עובר במעי אשה טמא ע"כ ועיין מ"ש במשנה דלקמן:

ר"י הגלילי אומר כו' ובטהורה טהור. פי' הר"ב מק"ו. וכן פירש"י וי"ל [*דלר"י נמי מצינן למימר דסבר דר"ע. ועי"ל] דאיצטריך לק"ו דלא תדרוש הקישא ולטמא בטהור אבל הרמב"ם לא כתב ק"ו בדר"י הגלילי. והכי מסתבר. דהא הקישא לית ליה כלל:

[*החיה טמאה. פי' הר"ב מדרבנן גזירה כו'. ראשו חוץ לפרוזדור. הארכתי בזה בס"ד במשנה ד' וה' דפרק ז' דמסכת אהלות]:

והאשה טהורה עד שיצא הולד. עיין מ"ש בזה במשנה ד' [*וה'] פ"ז דאהלות.

משנה ד

הבשר טהור. פירש הר"ב בשר העובר טהור שאין בהמה מקבלת טומאה מחיים. וכן פירש"י. ולשון התוס' הבשר טהור דעובר שבפנים אפי' מת חשיב כחי דהא קא מהני ליה שחיטת אמו להתירו אף באכילה:

[*הבשר מגע נבלה. עיין בפ' כ"ז דכלים [מ"י] במ"ש הר"ב שם בדרבי יוסי. וה"נ דכוותה ולאו משום דרבי מאיר לטעמיה דס"ל טומאת בית הסתרים מטמא. הכי מסקינן בסוגיא דהכא]:

מגע טריפה שחוטה. [*כתב הר"ב] דמטמאה בקדשים. ואע"ג דמגע טומאת בית הסתרים הוא*):

מגע טרפה שחוטה. בשחיטה עושה ניפול [עיין במשנה ז' פ"ט] פליגי כדאמר בגמרא. וקודם שחיטה לכ"ע אדם שנוגע באבר שבחוץ טהור דאי בחיים מטמא היכי הוה מהני שחיטה לרבנן להפקיע הטומאה לטהרו. ולעיל דקתני הושיט הרועה את ידו ונגע בו טהור. לאו דוקא לפי שהוא בפנים. דאפילו הוציא עובר ידו לחוץ ונגע בו הרועה טהור. אלא להודיעך כחו דר"י הגלילי דאפילו הכי בטמאה טמא. א"נ מודו רבנן בהוציא ידו לחוץ ונגע בו דבטמאה טמא דלענין מה שבפנים הוא דמקשי' טמאה לטהורה ולא לענין מה שבחוץ. תוס':

תאמר בטרפה שהיתה לה שעת הכושר. ומסברא נפקא לן דכיון דאית לן סברא לחלק אמרינן דקרא דמרבה לטמאה שלא תטהרנה שחיטה. לא אתי מינה טריפה וא"צ קרא לטריפה להתירה. אבל בריש מס' טהרות פי' הר"ב דמקרא ילפינן מוכי ימות מן הבהמה. ההוא לתנא דברייתא כדאיתא בגמ' דהכא. דתנא ברא פריך מבן שמונה חי דבשחיטת אמו ניתר. ואין שחיטתו מטהרתו:

משנה ה

מצא בן ט' חי. עמ"ש במ"ג פרק ה' דנדה:

רבי שמעון שזורי אומר כו'. כתב הר"ב אפי' לאחר שהפריס. עמד על פרסותיו. רש"י:

[*קרעה ומצא בה בן ט' חי טעון שחיטה. וראיתי למהרו"ך ז"ל בדרישה לטוי"ד ס' י"ד [צ"ל י"ג] סעיף י"א דהקשה פשיטא. ודוחק לומר דמשום טומאה נקטה שם עכ"ל. ולי נראה דמשנה צריכא היא מדבבהמה תאכלו לא כתיב אצל זביחה. רק בפרשה המפרסת

באיזו בהמה טמאה. ואיזו אסורה. הלכך הא דהתורה [נ"ל צ"ל המפרשת איזו בהמה טומאה ואיזו טהורה הלכך ה"א דהתורה] מתרת מה שבבהמה בלא שחיטה. והרי דגים וחגבים אינם טעונים שחיטה הלכך איצטריך למתני קרעה כו'. ואין להקשות הא כבר נשנה ברישא וחכ"א שחיטת אמו מטהרתו. די"ל דמההיא ליכא למשמע דאיכא למימר דלדברי ר"מ קא מהדרי. ותדע דהא הכא בסיפא מסיים לפי שלא נשחטה אמו. ולמאי אצטריך. אלא לומר דאף חכמים דלעיל מצריכים שחיטה. ולאו לדברי ר"מ בלחוד הוא דקא אמרי]:

משנה ו

בהמה שנחתכו כו'. נזכר זה הדין בפ' הזה מחמת מ"ש שחיטתו מטהרתו לאותו האבר כמו שנאמר בעובר שחיטת אמו מטהרתו. הרמב"ם:

הארכובה. מן הברכים מתורגם רכובין בפ' כי תבא [*ובמ"ב פ"ז דסנהדרין כתבתי שהוא הפרק האמצעי שבין הרגל והירך. וכן לשני הפירושים שכתב הר"ב נקרא העצם האמצעי ארכובה. ועיין במס' תמיד פ"ד מ"ב. אבל יש לדקדק בפירוש הראשון שכתב מן הארכובה ולמטה היינו מתחלת הארכובה הנמכרת עם הראש ומן הארכובה ולמעלה דהיינו מסוף העצם האמצעי. והרי יש ביניהם עצם קטן המחבר השתי הארכובות ונקרא במדינות האלו טשיא"ך. ובמדינות אשכנז נקראת דעל"י. ולמאן תרמייה לעצם הזה. דמרישא תידוק דתרמייה למעלה. ומסיפא תידוק דתרמייה למטה. וכן הקשה הרא"ש ז"ל וכתב דאזלינן לחומרא. ומסיק עוד דבין רישא ובין סיפא תרווייהו בארכובה הנמכרת עם הראש מיירי והשתא לא קשיין דיוקי אהדדי. דבין מרישא בין מסיפא שמעינן דעצם ההוא דינו כשל מעלה ממנה. ומ"מ אף לפי זה העצם האמצעי נמי שם ארכובה עליה. אלא דלפירוש שיטה זו מתני' לא נקטה לאותו העצם האמצעי. כך נראה מפסקיו של הרא"ש ז"ל. אבל בתשובותיו כלל ד' סי' ט"ז השיב לבנו הר"ר יחיאל ז"ל שאין נקרא רכובה במשנתינו. לא זה שמחובר לפרסות הרגל. ולא האמצעי אלא עצמות קטנות יש (בהן) [בין] עצם התחתון לאמצעי. והוא רכובה התחתונה. ועצמות קטנות שבין האמצעי לשלישי נקראים רכובה העליונה. שכל דבר הנכפף ונברך קרוי ברך וארכובה. כמו ויברך הגמלים (בראשית כ"ד:י"א) וארכובתה דא לדא נקשן (דניאל ה':ו'). וכן נקרא במשנה המבריך הגפן וארכובה שבגפן. ובהדיא שנינו בספ"ק דאהלות כשמונה רמ"ח אברים עשרה שבקורסל [ב'] בשוק ה' בארכובה א' בירך ג' בקטלית. עכ"ד בתשובה הנזכרת. גם בשאלה של בנו הר"ר יחיאל ז"ל מוזכר שהראבי"ה כתב בספרו וז"ל. בין פרק הקטן לאמצעי יש עצם קטן המחברת ונקרא קפץ התחתון ובלשון המשנה בבכורות [פ"ו

מי"א] [ערקוב] והיינו ארכובה ובין אמצעי לשלישי בחבורו גם שם יש עצם קטן והיינו ארכובה עליונה. ועליו אמרו חז"ל כנגדו בגמל ניכר ובולט. ע"כ. ועיין בספ"ק דאהלות. ומ"ש בשם הראבי"ה דמשמע מינה דערקוב שבבכורות הוא התחתון. והר"ב מפרש שם [ספ"ו מי"א] העליון. וכדבריו יש שם בסוגיא [דף מ"א]. ולכן צ"ל שאין הראבי"ה מביא ראייה. אלא על השם של ערקוב. ולא על מקומו איו]:

פסולה. וכן בפ' דלעיל מ"א וד':

וכן שניטל צומת הגידין. כתב הר"ב בשיטת הרי"ף והרמב"ם כלומר ובעצם האמצעי יש מקום וכו' ואל תתמה וכו' שהרי חותכה וכו'. ולא נאסרה כו' אלא מפני שנחתכו הגידין. וכתב הכ"מ בפ"ה מה"ש נראה שזו טענה אחרת. לומר דאין טרפות אלו ממין א' עד שיקשה לך היאך אפשר שאם תחתך למעלה מותרת. ואם תחתך למטה אסורה שזו לא נאסרה מפני שהיא חתוכת רגל ממקום זה. אלא מפני שנחתכו הגידים עכ"ל. אבל מלשון הרמב"ם בפי' המשנה נראה שהכל טענה אחת. שכ' ואל תתמה כו' לפי שחתיכת היתרים אינה חתיכת העצל שזו ממיתה וזו אינה ממיתה. והוא מה שאמר אין אומרים בטריפות זו דומה לזו שהרי חותכה מכאן וכו'. ע"כ:

נשבר העצם אם רוב הבשר קיים. פי' הר"ב. רוב עביו ורוב הקפו של שבר דזמנין דמשכחת לה כו' שאין העצם עגול. אלא רחב מצד אחד והולך ומיצר בצד אחר [*וכשהוא הולך ומיצר הרבה] רוב הקיפו הוי טפי מרוב עביו ואז בעינן רוב הקיפו. וכשהוא מיצר מעט אז רוב עביו טפי מרוב הקיפו. הרא"ש. [*וכאשר הגהתי כן הוא הלשון בב"י ובספר רבינו ירוחם נט"ו אות י'. ושם מסיים ולפי זה עוביו נקרא גובה העצם. והקיפו חוט המקיפו. ע"כ. ובספרי ספר מעדני מלך הארכתי יותר בס"ד ע"ש:

משנה ז

סימן ולד כו'. לשון הר"ב ה"ג סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה. וכ"כ רש"י וכלומר לאפוקי דגרסי כך סימן ולד בבהמה דקשיא להו דמאי פשיטותא באשה יותר מבבהמה. דברפ"ג דבכורות תנן ובגסה שליא ובאשה שפיר ושליא. ומיהו התוס' שם מישבים אותה גירסא דמשום דשפיר אינו סימן ולד בבהמה כמו באשה. נקט כי האי לישנא. דמ"מ שליא הוא סימן ולד בבהמה כמו באשה:

ישליכנה לכלבים. כ' הר"ב רובא לאו בת מקדשא היא כו' או נדמה הוה. פי' רחל שילדה מין העז. או עז שילדה דומה לרחל. דלא קדיש כדתנן במ"ה פ"ב דבכורות ועי' עוד ריש פ"ג דבכורות:

[*]**דרכי האמורי**. פי' הר"ב ניחוש וכתי' לא תעשה כמעשיהם. וכן לשון רש"י ואינו מקרא. אבל כתיב בפ' אחרי וכמעשה ארץ כנען וגו' לא תעשו. ואחזוהו בקצרה. וצריך להגיה במקום תעשה תעשו. [צ"ל כמעשיהם לא תעשו] ובמסכת שבת ספ"ו. פירשו הר"ב ורש"י. מדכתיב (ויקרא י"ח:ג') ובחקותיהם לא תלכו]:

פרק ה

משנה א

אותו ואת בנו. כתב הר"ב האם והבן כו' דאותו ואת בנו משמע מי שבנו כרוך אחריו יצא זכר שאין בנו כרוך אחריו. גמרא. וכן העתיק הרמב"ם בפי' בס"פ. ומיהו סתם מתני' דספ"ז דבכורות. ס"ל כמ"ד בגמ' דנוהג אף בזכרים דאותו משמע זכר. ובנו [היינו] מי שכרוך אחריו. והיינו נקבה. הלכך נוהג בתרווייהו. ומסיק הרא"ש וכ"כ הרמב"ם בחבורו בפי"ב מה"ש. דלר"י דמתני' ד' פ"ח דכלאים דפסק הר"ב שם כמותו ולדידיה מספקא לן אי חוששין לזרע האב הלכך אי ודאי לן שהוא אביו אסור לשוחטו ביום אחד:

בין בארץ בין בחו"ל. כתב הר"ב איידי דבעי למתני בין בחולין בין במוקדשין כ"כ רש"י. והתוס' כתבו נמי בפני הבית שהוא ג"כ לצורך כדפי' הר"ב. ומ"ש תנא נמי בארץ כו'. מסיימי התוס'. כיון דאיכא דוכתא דהוי לצורך. כגון בראשית הגז:

בחולין ובמוקדשים. כתב הר"ב. ומנלן דנוהג במוקדשים. דכתיב שור או כשב וגו' ירצה לקרבן אשה וכתיב בתריה ושור או שה אותו ואת בנו. ואימא במוקדשין אין בחולין לא. שור הפסיק הענין [דאי אקמאי קאי נשתוק מיניה ונכתוב ואותו ואת בנו דהא בשור ובשה אייריי לעיל] ואימא בחולין אין במוקדשים לא. כתב ושור. וי"ו מוסיף על ענין ראשון [גמ']:

שניהם כשרים. כתב הר"ב משום דבעי למתני סיפא שניהם פסולים כו'. כ"כ רש"י. אבל בתוס' [דף פ'] [ע"א] כתבו דא"צ לכך. דודאי איצטריך דמדכתיב (דברים י"ד:ג') לא תאכל כל תועבה ודרשינן מינה בפרק כל הבשר (חולין דף קט"ו) כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל סד"א אותו ואת בנו נמי תעבתי לך וליתסר קמ"ל דלא. כדמפרש טעמא התם מדאיצטריך רחמנא למיסר מחוסר זמן לגבוה מכלל דלהדיוט שרי. הר"ן:

והשני סופג את הארבעים. כתב הר"ב ול"ש שחט האם תחלה כו' דכתיב לא תשחטו. וה"מ למכתב לא תשחוט [אלא לחייב ב' ולא משכחת ב' עוברים אלא בג' בהמות. והא כיצד בת ואם ובת ולאשמועינן דאבנו ואותו נמי חייב. דאי אם וב' בניה א"נ פרה ובתה ובת בתה פשיטא] ואי לחייב תרי גברי ה"מ למכתב לא ישחטו ש"מ תרתי. גמ' ד' פ"ב:

סופג. מפורש במ"ה פ"ו דזבחים:
הראשון חייב כרת. כתב הר"ב אבל השני פטור מן הכרת כו'. דכתיב ואל פתח אהל מועד לא הביאו. וכ"כ רש"י. ואגב ריהטא נקט לקרא קמא דבמשנה ר"פ בתרא דזבחים. אבל לקושטא דמלתא ראוי ונדחה כי הא דהכא. לא נפקא מהך קרא. אלא מואל פתח המשכן [צ"ל מלפני משכן ה'] (ויקרא י"ז) כמו שנשנה שם במ"ב. ועיין כיוצא בזה במ"ב פ"י:
הראשון חייב כרת ושניהם סופגים. דלא [כר"ח בן גמליאל] דסוף מכות. דאמר חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן כ"כ התוספות ומסייע לדפסקו התם דלא כוותיה כמ"ש שם. אבל לפי שהרמב"ם בחבורו העתיק דבריו נ"ל לפרש דראשון חייב כרת כשלא התרו בו. ושניהם סופגים כשהתרו:
ושניהם סופגים את הארבעים. כתב הר"ב. הא' משום שוחט בחוץ דכל חייבי כריתות לוקים. וכ"כ הרמב"ם ומיהו הך כללא חוץ מחייבי עשה והן פסח ומילה. ורש"י כתב משום לאו דשחוטי חוץ. דכתיב בהעלאה (דברים י"ב:י"ג) השמר לך פן תעלה. ובזבחים ילפינן בהיקש שוחט ממעלה שם תעלה ושם תעשה מה מעלה לא ענש אא"כ הזהיר. אף שוחט לא ענש אא"כ הזהיר:
חולין בפנים שניהם פסולין. כדתנן במ"ט פ"ב דקדושין:
והשני סופג. כתב הר"ב משום אותו ואת בנו אבל משום חולין בעזרה אזהרת עשה כו'. בריחוק מקום כו' ולאו הבא מכלל עשה עשה:

משנה ב

חולין וקדשים בחוץ כו'. ועוד הוי מצי למתני חולין וקדשים בחוץ ובפנים וכן קדשים וחולין. וחולין וקדשים בפנים ובחוץ וכן קדשים וחולין. ואי בכל הני דתני יש חדוש איכא למימר דלא תני להני משום דליכא בה שום חדוש. ואי ליכא חדוש בכל הני דתני. צריך לומר תני ושייר. תוס':

משנה ג

רבי שמעון פוטר. דשחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה דגמר מטבוח טבח. מה להלן שחיטה ראויה דכתיב (בראשית מ"ג:ט"ז) כי אתי יאכלו. אף כאן שחיטה ראויה. גמרא פרק דלקמן דף פ"ה. ומתני' דלעיל דלא כוותיה דמכדי כי שחיט קדשים בחוץ לאו שחיטה היא. קמא מקטיל קטליה. שני מתקבל בפנים הוא. כרת נמי לחייב. דלענין שחוטי חוץ גזירת הכתוב [הוא] דהויא שחיטה [ולרבנן אדרבה ילפינן משחוטי חוץ כדאיתא בגמ' פרק דלקמן] חולין בפנים [קמא] מקטל קטליה. שני אמאי סופג הארבעים.

קדשים בפנים כמה דלא זריק דם לא משתרי [בשר] שני אמאי סופג את הארבעים. גמ' דף פ':

וחכמים מחייבים. כתב הר"ב פעמים שאפילו שחט ראשון לשלחנו ושני לע"ז חייב כגון דאתרו ביה משום אותו ואת בנו. ולא אתרו בי' משום ע"ז. דכיון דלא אתרו ביה משום ע"ז לא מקטל. ולוקה וכ"כ הרמב"ם בפירושו ובחבורו פי"ב מה"ש. ואע"ג דבתשלומין פסק הר"ב במשנה ב' פ"ג דכתובות. וכ"כ הרמב"ם שם ובחיבורו פ"ק מהלכות נערה. דאע"ג דלא אתרו ביה פטור ההוא קרא דילפינן מיניה בתשלומין מיירי. והא דבגמרא פליגי ר"י וריש לקיש דר"י סבר כדפירש הר"ב. ור"ל סבר דפטור משום ההיא דכתובות ואמרינן דלטעמייהו דהתם נמי פליגי ועבדינן צריכותא דאיצטריך לאשמועינן ממון ומלקות. ושמעינן דמאן דפטר בממון פטר נמי במלקות. ומאן דמחייב במלקות מחייב נמי בממון. והיכא מזכינן שטרי אבי תרי. ל"ק דסוגיא דהכא אליבא דרב דימי דאמר דפליגי ר"י וריש לקיש בחייבי מיתות. אבל התם בכתובות [דף ל"ה] מסקינן דכי אתי רבין אמר חייבי מיתות שוגגים כ"ע ל"פ דפטור מתשלומין. והשתא ליכא צריכותא דהכא שוחט לע"ז מחייבי מיתות הוא ובהא לא פליגי זימנא אחריתא לרבין. אלא לכ"ע פטור מתשלומין:

ונתנבלה בידו. פי' הר"ב שלא מדעת. דנוחר ומעקר נמי מתנבלת בכך ככלל דר' ישבב משנה ד' פ"ב. אלא איכא בינייהו דהא שלא מדעת. ונוחר ומעקר מדעת. וכן פירש"י נוחר ומעקר מדעת. ומיהו איכא למידק מאי שנא מעקר דנקט טפי משאר הפסולים בשחיטה שהייה דרסה חלדה הגרמה שכתבם הר"ב ברפ"ב. וכן יש לדקדק במשנה ה' פ"ז דב"ק. וה"נ ברפ"ה דכריתות. ואולי דאורחא דמלתא נקט ושכך היה דרכן של הרוצים לנבל ולא לשחוט. למעקר הסימנים. ויגיד עליו רעו דתנן הנוחר ולמאי איצטריך. דכך לי נוחר כמו מעקר וכ"ש. דהא לא מתעבדא מלתא כלל בסימנים. אלא דאורחא דמלתא קתני ואזיל. ועי"ל דמעקר דהכא שעוקר בידים ולא כדרך שחיטה. והכי דייק לישניה דהר"ב ואינו שוחטן. [*ולשיטתיה אזיל הר"ב שמפרש עקור של ה' הלכות שחיטה כפירש"י שהוא פסוקת הגרגרת שבמשנה ד' פ"ב וכמ"ש שם בס"ד]. והשתא מ"ש הר"ב נתנבלה שלא מדעת. כלומר אפילו שלא מדעת. ועמ"ש שם בכריתות:

איזה שלקח ראשון ישחוט ראשון. כתב הר"ב שכך שנינו בתוספתא הלוקח מבעה"ב הוא קודם לבעה"ב שעל מנת כן לקח. ומסיים הרא"ש הלכך כשמכר בעה"ב לשני מכר לו כל זכות שהיה לו בו. אבל לקחו משנים. האחרון יכול לשחוט תחלה. ע"כ:

[***שחטה ואת בת בתה כו' סופג את הארבעים**. כתב הר"ב ויש בשחיטה זו וכו'. משום אמה ובנו ואותו כו' *)לישנא קטיעה הוא דמ"ש ובנו נמשך למעלה ולמטה. ולולי שכן גם

לשון רש"י הייתי מגיה שצ"ל משום אמו [ובנו] ובנו [ואותו] ואעפ"כ אני אומר שהמגיה כן בלשון רש"י ובלשון הר"ב שלא הפסיד]:

בערב יו"ט האחרון של חג. כתב הר"ב והאי דלא חשיב עיו"ט הראשון של חג. משום דכ"ע טרידי בסוכה ולולב וכו'. כ"כ התוספות בשם ר"ת. ואני תמה דברפ"ד דפסחים. כתב הר"ב. דברי רש"י. דבערב פסח טרידי עלמא. ולדבריו צריכין לומר דבערב סוכות לא טרידי כמ"ש שם בס"ד. ומצאתי בתוס' פ"ק דע"ז דף ה'. שכתבו טעם אחר בשם יש מפרשים וז"ל דבהנך ד' פרקים טעמא רבא אית בהו. יו"ט האחרון של חג לפי שהוא זמן בפני עצמו וחלוק משלפניו תקנו להרבות בסעודה. משא"כ בשביעי של פסח. וגם הקרבנות שבשמיני הוו בשביל ישראל. וכל החג היו מקריבין נגד האומות. וערב פסח לפי שהוא יום גאולה ויציאה לחירות. ועצרת כדאמרינן בפ' אלו דברים (פסחים דף ס"ח) הכל מודים בעצרת (שכולו לכם) [צ"ל דבעינן נמי לכם]. ור"ה מפני שהוא תחלת השנה מרבים בסעודה לעשות סימן יפה וכמה ענינים עושים בו לסימן יפה כדאמר במס' הוריות [דף י"ב] וכריתות [דף ו']. ע"כ:

[*]**אמר רבי יהודה אימתי בזמן שאין לו ריוח וכו'**. כתב הר"ב בפי' אחר שהוא נחפז ומהיר לקנות כו' והוא פי' הרמב"ם ובחבורו ספי"ב מהלכות שחיטה דבריו מבוארים יותר. דהיינו שאותו שלקח באחרונה נחפז לקנות והיה בסוף היום שחזקתו שהא שוחט עתה. והקשה עליו הרא"ש דאדרבא איפכא מסתברא דהקונה בערב אין לו זמן לשחוט ולהפשיטו ולצורך מחר הוא קונה. ומה שהוא נחפז לקנות לפי שביו"ט לא יוכל לקנות. ומסיק דכפירוש קמא שהוא פירש"י כן הוא בתוספתא. וכן ראיתי בהשגת הראב"ד]:

ומודה ר"י כו'. כתבו התוספות תימה למאן מודה דאימתי דר"י לפרש ע"כ. ועיין בתוס' פרק דלקמן דף פ"ח דלרמי בר חמא ורב חסדא משמע בפרק זה בורר (סנהדרין דף כ"ה) דהיכא דמוכח הוי לחלוק ע"כ וא"כ ה"נ מדתנא ומודה מוכח דלחלוק. אבל כל הפוסקים פסקו כרבי יהודה:

משנה ד

משחיטין את הטבח בעל כרחו. כתב הר"ב שאם קיבל דינר מלוקח וכו'. לפי שד"ת מעות קונות כו'. אלא גזירה שמא יאמרו כו' עיין במ"ב פ"ד דב"מ ומ"ש שם. ומ"ש הר"ב אבל לאחר שמשך מסתמא ממטי להו לביתיה. והיינו טעמא דנקט משיכה אף על גב דאיכא נמי דרכים אחרים שקונין בהן. וכבר כתבתי זה במשנה ה' פ"ק דקדושין:

משנה ה

מעשה בראשית. ויהי ערב ויהי בקר ברישא ערב והדר בקר. רש"י:

פרק ו

משנה א

אבל לא במוקדשין. דאמר קרא חיה או עוף. מה חיה אינה קדש. אף עוף אינו קדש אי מה חיה שאין במינן קדש. אף עוף שאין במינן קדש אוציא תורין ובני יונה שיש במינן קדש. לא כחיה. מה חיה לא חלקת בה אף עוף לא תחלוק בו. גמ':

ונוהג בחיה ובעוף. כתב הר"ב למעוטי בהמה. דלא תימא בכלל חיה. תוספות. ובספ"ג כתבתי מנלן דבהמה בכלל חיה:

במזומן ובשאינו מזומן. דת"ר אשר יצוד אין לי אלא אשר יצוד. נצודין ועומדין מאליהן מנין כגון אווזין ותרנגולין ת"ל ציד מ"מ. א"כ מה ת"ל אשר יצוד למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בהזמנה הזאת. פירש"י כאילו הוא צד שאינה מזומנת לו כלומר לא יאכל בשר תדיר שלא יעני:

[*ואם שחטו אין מכסין כו'. ואף על גב דעוקר ד"ת. עיין ברפ"י דיבמות בד"ה תצא כו']:

משנה ב

רבי מאיר מחייב. דסבר שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה דגמר שפיכה שפיכה משחוטי חוץ וחכמים היינו ר"ש דמתני' ג' פרק דלעיל אשר יאכל כתיב. ור"מ ההוא למעוטי עוף טמא הוא דאתא ור"ש עוף טמא מ"ט דלאו בר אכילה הוא טריפה נמי לאו בר אכילה הוא. והיינו דראה רבי דבריו של ר"ש בכיסוי הדם ושנאו בלשון חכמים ובפרק דלעיל ראה דבריו של ר"מ ושנאו בלשון חכמים דאיהו גמר שחיטה משחיטה. ור"ש דנין חולין מחולין ולא חולין מקדשים ור"מ אטו אותו ואת בנו בקדשים מי לא נהיג והיינו דראה רבי כו' גמ':

[*השוחט ונתנבלה בידו הנוחר והמעקר. עיין בפרק דלעיל מ"ג בפירוש הר"ב ומ"ש שם בס"ד:

משנה ג

פטור מלכסות. כתב הר"ב ר"מ קא"ל דסבר שחיטת חש"ו כו' נבלה גמורה היא הואיל ורוב מעשיהן מקולקלין ורבנן מספקא להו. אי רוב מעשיהן מקולקלין אי רוב מעשיהן מתוקנים. תוספות. ומ"ש הר"ב והלכה כר"מ. גמ'. וכתב הר"ן דלא חיישינן לאחמורי כלל משום דרוב מעשיהם כו' ובהמה בחזקת איסור עומדת. עד שיודע לנו במה נשחטה:

משנה ד

שחט מאה חיות כו'. טעמא מפרש בברייתא דחיה הכל משמע בין מרובה בין מועטת וכן עוף ויראה לי כדכתיב (בראשית ל"ב:ו') ויהי לי שור וחמור והא הוה ליה טובא:

כיסוי אחד לכולן. כתב הר"ב דאו מיבעי ליה לחלק ור"י מדמו נפקא. ורבנן דמו טובא משמע. דכתיב (ויקרא י"ז:י"ד) כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא. גמרא:
שחט ולא כסה כו'. דאל"ה הוא קודם. כדת"ר ושפך וכסה מי ששפך יכסה:
כסהו ונתגלה פטור מלכסות. מאי שנא מהשב אבידה דאמר מר [כמ"ש במתני' ט' פ"ב דמציעא] השב אפי' מאה פעמים. התם לא כתיב מיעוטא הכא כתיב מיעוטא וכסהו. גמ'. ולפי' הרמב"ם שכתבתי שם דהשב לפי שהוא מקור משמעתו הרבה. צריך לומר דהכא ה"ק הא כתיב מיעוטא וכסהו כלומר ולא נכתב בלשון מקור כסה בחולם הסמ"ך:
כסהו הרוח חייב לכסות. כ' הר"ב ל"ש אלא שחזר ונתגלה. וכי חזר ונתגלה מאי הוי הא אדחי ליה [מכיסוי. דהא כסהו ונתגלה פטור מלכסות] אמר רב פפא זאת אומרת אין דיחוי אצל מצות. ועיין לקמן:

משנה ה

דם שנתערב במים וכו' חייב לכסות. ובפ"ח דזבחים משנה ו' תנן כה"ג לענין דם קדשים שנתערב כו'. וכתב הר"ב שם. דה"מ כשנפלו המים לתוך דם. אבל נפל דם לתוך מים קמא קמא בטיל. הכא לא כתב כן מטעמא דאמרן. דאין דיחוי אצל מצות. פירש"י שכשהולך ורבה עד שנהפכה מראית המים לדם. חזר דם הבטל וניעור וחשיב דם ולא אמרינן הואיל ונדחה ידחה שאין תורת דיחוי אצל מצות. ע"כ. גמרא:
אם יש בו מראית דם. מפורש בזבחים שם:
נתערב בדם בהמה וכו'. רבי יהודה אומר וכו'. ושניהם מקרא אחד דרשו. כמו שכתבתי בס"ד בזבחים [שם ד"ה נתערב]:

משנה ו

אבל יש דם שלא הוא פטור מלכסות. דמו ואפילו מקצת דמו משמע. גמרא:

משנה ז

מכסין בזבל הדק וכו'. דה"מ למכתב ושפך דמו ובעפר יכסנו דהוי משמע עפר ולא דבר אחר דלא כתיב כיסוי אלא בתר עפר אבל השתא דכתיב וכסהו מדרש באנפי נפשיה. ומדכתיב בעפר מרבה אני אלו שהן מין עפר ומוציא אני את אלו שאין מין עפר. הכי מדרש בברייתא דכ' הר"ב. דמייתי נמי נסורת וכו' שאינן מגדלין צמחים. וכ"כ הרמב"ם שאינן מגדלין צמחין. אבל הטור נראה מדבריו דס"ל דמגדלי צמחים:
ובחרסית. פי' הר"ב [*שחיקת חרסית. וכן פירש"י בכאן אבל] בריש פ"ה דמעשר שני [*פירש הר"ב] אדמה שעושין ממנה כלי חרס. וכתב דכשזורעים בה אינו מוציא כדי נפילה. והוא פירוש התוס' דהכא. והא דכתב הכא הואיל ומעיקרא וכו'. הם דברי

הרמב"ם כאשר כבר כתבתי שם. והא דבפרק ח' דשבת משנה ד' מפרש הר"ב חרסית לבנה כתושה וכן פירש"י שם. ועוד שלישיה בפרק י' דכלים משנה ב' מפרש הר"ב כתישת חרסים שלשים במים וכן פירש הרמב"ם שם. וכל אחד מפרש הר"ב לפי הנאות יותר בענינו. ובפרק ג' דכלים משנה ז' מפרש עוד פירוש אחר שהוא טיט דק כחרס וכן פי' הרמב"ם שם. ונסורת של חרשים פירש"י נסורת [שמגרדין] נגרים במגירה פגומה וקוצצים בה עצים והיא משרת נסורת דקה כעפר. ונעורת של פשתן אריסט"א שמנערין מן הפשתן ע"כ. וכתב עוד הר"ב דמכסים בשחיקת הזהב דכתיב ועפרות זהב לו. משום דלא מגדל צמחים איצטריך קרא. דהא דתנן במתניתין ג' פ"ג דע"ז ר"י אומר שוחק וכו'. א"ל אף היא נעשית זבל. ובצורה שעל הכלים שנויה. ופירשם הר"ב בכלים דמתכות. תירצו התוספות [ד"ה שחיקת] דשום מתכות אינו מגדל צמחים בפני עצמו אלא שמועיל לזבל. ור"ת תירץ דעל ידי שריפה מגדל צמחים דהתם על ידי שרפה איירי דכל ע"ז תחלתה בשריפה דומיא דעגל. וא"ת דהשתא דמרבינן זהב אף על גב דלא מגדל צמחים משום דאקרי עפר. א"כ היאך ממעטין מרבויא דוכסהו הנך דלא מגדל ממיעוט דעפר. וי"ל דמ"מ עפר דבקרא דכיסוי הדם לא איירי אלא בסתם עפר דמגדל צמחים ומרבויא דוכסהו מרבינן כל מידי דמגדל צמחים. או מידי דאקרי עפר ולא מגדל. ואי לאו רבוייא לא הוה ידעינן אפילו עפרות זהב. תוספות [ד"ה שוחק]:

פרק ז

משנה א

גיד הנשה. הוא הפנימי כו'. כמ"ש בשם רש"י במשנה ג':

נוהג בארץ וכו'. כולהו תננהו. משום דאיצטריך למיתני בחולין ובמוקדשים. הר"ן:

ובמוקדשין. כתב הר"ב אפילו עולה שכולה כליל מוציא את הגיד משום ממשקה ישראל. מקרא הוא בספר יחזקאל [מ"ה ט"ז] ולענין הקרבנות ונסכיהם כתיב ודרשינן מן המותר לישראל. גמ'. ומ"ש הר"ב ומשליכו על האפר כו' דמשום הקריבהו נא לפחתך א"א להעלות הירך כשהיא מפורעת. הלכך מעלהו כמות שהיא שלמה ואח"כ חולצו בראש המזבח. גמ'. ועיין במ"ה פ"ט דזבחים:

[*]**ובירך של שמואל**. עיין במשנה ג']:

מפני שאין לו כף. כתב הר"ב ואם נמצא עוף שיש לו כף עגול ג"ה שלו אסור. דבעי רבי ירמיה אי בתר דידיה אזלינן אי בתר מיניה וקאי בתיקו. ומיבעי ליה נמי. בבהמה ולא עגיל. וקאי נמי בתיקו:

כף. פולפ"א הנכרכת סביבות עצם הקולית העליונה סביב סביב בעיגול. רש"י:
ונוהג בשליל. פי' הר"ב בן ט' חי הנמצא בבהמה. ומסיים הר"ן ר"מ לטעמיה דס"ל דאינו ניתר בשחיטת אמו כדאיתא בפרק בהמה המקשה [משנה ה'] הלכך חשיב בהמה בפני עצמו וחלבו וגידו אסורים. ור"י לטעמיה דאמר ניתר בשחיטת אמו. הלכך קרינן ביה בהמה בבהמה תאכלו. וקיימא לן כר' יהודה בשחיטה. דשליל אפי' בן ט' ניתר בשחיטת אמו [דהא בל' חכמים שנאו רבי] חלבו וגידו נמי שרי. ולא נתחוורו דברי הרמב"ם דפסק הכא דלא כר' יהודה. ע"כ. וגם אחרים השיבו על הרמב"ם בזה. אך הרשב"א הביאו ב"י סי' ס"ד פסק ג"כ בגידו דאסור משום דסתמא דמתני' מתניא הכי וע"ש:
וחלבו. פי' הר"ב של שליל. ור"י היא דלר"מ כי היכי דאוסר בגיד אוסר נמי בחלב. דבחדא שייטא שייטי. והיינו דבפי' אחר [שפי'] שומנו של גיד כתב הר"ב לדברי הכל. ולא ידעתי מאי דוחקיה לאוקמי דלא כך"ע. ובגמ' ליתא אלא אוקימתא דלד"ה. ועוד דא"כ תקשה חלבו מאן דכר שמיה כדלקמן. וכמו שהוא בתוס' שם. גם הרמב"ם לא פירש אלא שומנו וכד"ה:
ועל החלב. חלב מאן דכר שמיה ה"ק [ר"מ] אין נאמנין עליו ועל החלב וחכ"א כו'. גמ':
החלב. בסתם חלב איירי דבחלבו של גיד שרי ר"י לגמרי. ולא שייך למימר ביה נאמנות כו'. תוס':

משנה ב

שולח אדם ירך לנכרי שגיד הנשה בתוכה. ש"מ שמותר בהנאה. ואע"ג דכתיב לא יאכלו. וכל מקום שנאמר כך איסור הנאה במשמע. כדכתב הר"ב במשנה ט' פ"ב דקדושין. תירצו בגמרא פ"ב דפסחים דף כ"ב שכשהותרה נבלה היא וחלבה וגידה הותרה [*לפיכך כל חלב וכל גיד מותרים בהנאה שהן בכלל לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה שגם הם קרוין עמה נבלה. והרי לך היתר הנאה בלאו דגיד. ל"ש נבילה ל"ש כשירה] ואע"ג דמסקינן ואמרינן הניחא למ"ד יש בגידין בנותן טעם [*בשר. הרי הוא בכלל נבלה] אלא למ"ד אין בגידין בנותן טעם מא"ל. ומסיק דאה"נ דלדידיה אסור. והר"ב פסק במ"ד כמ"ד אין בגידין בנ"ט. כבר כתב המגיד פ"ח מהמ"א בשם הרמב"ן דלרווחא דמלתא איתמר. אבל למסקנא לאו הא בהא תליא. ואפילו את"ל אין בגידין בנ"ט. מותר בהנאה:
רבי יהודה אומר כדי לקיים כו'. פי' הר"ב גוממו לשון חתיכה כמ"ש הר"ב במשנה ד'. פ"ב דכלאים:

משנה ג

אכלו ואין בו כזית חייב. כתב הר"ב משום דבריה הוא. עמ"ש במשנה ב' פ"ג דמכות:
רבי יהודה אומר אינו סופג אלא ארבעים. כתב הר"ב דסבר רבי יהודה אינו נוהג אלא בשל ימין. דהכי נמי אמרינן בגמ' [דף צ' ע"ב] אמתני' דר"פ. ובירך של שמאל מתני' דלא כר' יהודה כו'. ומ"ש דדריש הירך המיומנת שבירך. ורבנן ההוא דפשיט איסוריה בכוליה ירך [הוא וקנוקנותיו ושרשיו נפשטין בכל הירך והיינו גיד הפנימי הגדול הנמצא בתחלת פריעת הירך] [רש"י] לאפוקי חיצון דלא. גמ' דף צ"א. ועיין סוף פרק י':

משנה ה

[*)**בנותן טעם**. וכבר כתב הר"ב במתניתין דלעיל. שאין כן הלכה]:
*)**כולן אסורות**. כתב הר"ב הואיל וראויה להתכבד כו' ופליגא אמתני' ט' פ"ה דעבודה זרה:
והרוטב בנותן טעם. כתב הר"ב והלכה למעשה כו' בסוף ע"ז כתב ג"כ הר"ב למקצת מאלו פסקי הלכות. ומ"ש הר"ב כחל שנתבשל עם בשר כו' וכחל מן המנין. מפני שאיסורו מד"ס. כ"כ הרמב"ם בפרק ט"ו מהמ"א. והרשב"א דחה טעם זה שהרי איסורי סופרים צריכים ששים. ואינה דחייה דאיכא. למימר דסבר הרמב"ם דבאיסורי סופרים האיסורים מן המנין דילפינן מכחל. כ"מ. ובב"י סי' צ' כתב. ואף על פי ששומן הגיד בששים [וכמ"ש הר"ב במשנה דלעיל] ואף על פי שהוא מדבריהם [כמ"ש בריש פרקין] הואיל וג"ה בריה בפני עצמו החמירו בו כאיסורי תורה. ע"כ. ומ"ש הר"ב. וביצה שיש בה אפרוח כו' צריכה ס"א כנגדה. ובפרק הנזכר מפרש הרמב"ם טעם הדבר. מפני שהיא בריה בפני עצמה עשו היכר בה והוסיפו בשיעורה. ופירש הכסף משנה דהיינו לומר שיש בה אפרוח שהיא בריה בפני עצמה. ולפיכך כתב דביצת עוף טמא או של טרפה. אינם צריכים ס"א. והרשב"א כתב על טעמו של הרמב"ם שאינו מחוור בעיניו כי לא באנו כאן לבטל הביצה בעצמה. אלא פליטתה. ולי נראה שטעם הרמב"ם שעשו בה היכר. כדי שלא יבואו לבטל אותה עצמה. שכשנראה שינוי זה בביטול פליטתה. נדע שהיא עצמה אינה מתבטלת כלל מפני שהיא בריה. עכ"ל. ומ"ש הר"ב ובקיפה והוא דק דק וכו'. ובריש פ"ט מפרש תבלין. וכן עיקר:

פרק ח

משנה א

כל הבשר אסור לבשל בחלב. והקשו בתוספות אמאי לא תנא נוהג בחולין ובמוקדשין כדתנן באידך פרקין. דהא בתוספתא תניא בהדיא בשר בחלב נוהג בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית. בחולין ובמוקדשין. ומשום מוקדשין דאיצטריך ליה תני לכולהו דקמ"ל דאיסור בשר בחלב חייל אאיסור מוקדשין. איכא למימר דהא תנא ליה דכיון דתנן כל הבשר תו לא איצטריך למיתני נוהג בחולין ובמוקדשין. דבכלל כל הבשר איתנהו נמי למוקדשין. וכי תימא אכתי אמאי לא נקט לישנא דאינך פירקא דלימא בשר בחלב נוהג וכו'. בחולין ובמוקדשין. כי היכי דקתני. גיד הנשה נוהג. כסוי הדם נוהג. אותו ואת בנו נוהג. איכא למימר דהנהו איסורייהו ידיע. ומש"ה תני במאי נהיגי אבל הכא לפרושי גופא דאיסורא איצטריך לומר שבישולו בלבד ואפילו לא אכלו. שלא תאמר בישול שאסר הכתוב. היינו דוקא כשאכלו. קמ"ל דאפילו לא אכלו מוזהר על בישולו. הר"ן:

כל הבשר אסור כו'. כתב הר"ב. יש מהן מד"ת כגון בשר בהמה. ויש מהן מד"ס כגון בשר עוף. אבל בשר חיה פלוגתא דתנאי במ"ד:

ואסור להעלותו עם הגבינה על השלחן. כתב הר"ב ואפילו בשר עוף דאיסור אכילתו מד"ס. דייק למנקט אכילה. ואע"ג דמתני' בישול שנאה. כשיטת הרמב"ם פ"ט מהמ"א. דלא אסרו חכמים אלא אכילה. אבל לא בישול והנייה. ופירש המגיד שלא יפו כחם מבשר בהמה טהורה עם חלב טמאה. שמותרין בבישול ובהנייה [כדלקמן משנה ד'] אלמא לא גזרו בישול והנאה אטו בישול והנאה. ואין הגזירה אלא על אכילה בלבד מפני אכילת בשר בהמה המצוי. ואעפ שיש לדחות דשאני התם שיש אחד מהן כבר אסור באכילה. ואין לחוש שמא יאכלום. ע"כ. ואע"ג דאסור לבשל תנן וכליל בהו בשר עוף כמ"ש הר"ב. לא קשיא. דבלשון תורה נמי אפקיה אכילה בלשון בישול. וכמ"ש לקמן בשם הר"ן. ומ"ש הר"ב גזירה שמא יעלה גבינה עם בשר בהמה באלפס רותח. גמ'. דאי משום אכילה ליכא למימר דאכילת עוף גופה גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה. אלא גזירה כו' באלפס רותח. ומיהו אהא נמי פרכינן סוף סוף כלי שני הוא וכלי שני אינו מבשל. אלא גזירה שמא יעלה באלפס ראשון. [*ותמיהני דבפ"ג דשבת משנה ה' תנן האלפס והקדירה שהעבירן מרותחין לענין כלי ראשון והכא קרי לה כלי שני. וכ"ת דרותח והעבירן מרותחין. לאו חדא מלתא הוא. א"כ ה"ל לשנויי. אלא גזירה שמא יעלה באלפס שהעבירו מרותח דהא השתא איכא למטעי ולומר שאין שום אלפס רותח

כלי ראשון. ולפיכך הקרוב אלי שבגירסת הר"ב ל"ג להך קושיא דסוף סוף כו'. והוא הנכון בעיני]:

חוץ מבשר דגים וחגבים. ואה"נ דבשר דגים אפילו לאכלו בחלב שרי אלא *)נקט תנא [העלאה] לאשמועינן דשאר בשר אפילו בהעלאה נמי אסור. איצטריך למתני חוץ מבשר דגים [וחגבים] דאי לא תני הכי לא הוה תני קושטא. דשריותא דאכילת בשר ודגים וחגבים בחלב מרישא שמעינן לה. דכיון דלבשלן בחלב שרי ממילא משמע דלאכלן בחלב נמי שרי. דאיסור בשר בחלב בלשון בישול אפקיה רחמנא. זה נ"ל. הר"ן:

ובית הלל אומרים לא עולה ולא נאכל. אמילתייהו דב"ש מהדרי דקאמרי עולה ואינו נאכל:

ובית הלל אומרים לא עולה ולא נאכל. כתב הר"ב. ואין זה סתם ואח"כ מחלוקת. דב"ש במקום ב"ה אינה משנה. כ"כ התוספות. וז"ל הר"ב ברפ"ג דיבמות. אינה משנה כלומר כל היכא דאשכחן במשנה ב"ש מקילין. וב"ה הוא שדרכן להקל. ונמצאו עתה ב"ש במקום ב"ה אינה משנה ומשבשתא היא וצריך להפכה. אא"כ היא מהמשניות הידועות שהם מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. ע"כ. כלומר הידועות במסכת עדיות ושנשנו שם בסתמא לא בשם רבי פלוני אומר זו מקולי וכו'. דהא הך דהכא נמי נשנית בעדיות פ"ה [משנה ב'] אבל נשנה משמא דר"י. וכן פירש"י הכא בפרקין דמייתי לה למתני' דעדיות ר' יוסי אומר ו' דברים מקולי ב"ש כו' פירש"י ואין חכמים מודים לו. ע"כ. ולפי הדברים הללו ב"ה סברי העוף עולה עם הגבינה כו'. ויש לתמוה שהפוסקים פסקו שאסור להעלות. הלכך נראה לי דהא דפירש הר"ב אינה משנה מפכינן לה. לאו דוקא. אלא הה"נ דאיכא לפרושי אינה משנה שלא נשנית כלל. כלומר דלא אפליגו בה כלל. אלא דהתם ביבמות דאשכחן בברייתא [דף כ"ח] דאבא שאול אמר הכי דקל הוא לבה. ניחא לן למימר דמפכינן להו. ולא מעקרינן למשנה לגמרי לומר שלא נחלקו בה מעולם. ואע"ג דאשכחן נמי התם דר"ש אומר שלא נחלקו. אלא כ"ע סברי יקיימו. מ"מ אנן ניחא לן טפי לומר כאבא שאול. דלא עקר המשנה שנשנה במחלוקת לגמרי. אבל הכא דלא אשכחן מאן דמפיך. ות"ק דמתני' אמר דאסור להעלות. כי אמר ר"י דבר זה מחלוקת כו' ואית לן למימר דאינה משנה. קא עקרינן לה לגמרי. ולא מפכינן כי היכי דקיימא מלתיה דת"ק. כיון דלא אשכחן מאן דמפיך. כך נראה לי. ומצאתי און לי במ"ד פרק בתרא דאהלות. אבל אכתי קשיא לי במ"ג פ"ד דנדה. ע"ש. [*ושוב ראיתי לרשב"א בתשובה סי' קי"ד. שמפרש בהא דסתם ואח"כ מחלוקת. שאין הלכה כסתם שלא אמרו הלכה כמחלוקת. אלא אזלינן באותו מחלוקת

כמאן דמסתבר טעמיה. וא"כ קושית הר"ב והתוס' מעיקרא אינה קושיא ובספרי ספר לחם חמודות סעיף ב' דפרקין כתבתי יותר בזה בס"ד]:

נותן זה בצד זה ואינו חושש. ובלבד שלא יהיו נוגעים זה בזה. הר"ן:

משנה ג

טיפת חלב שנפלה על החתיכה. פי' הר"ב שכולה חוץ לרוטב. מסיים הטור סי' צ"ב. כגון שחתיכה שתחתיה קצתה חוץ לרוטב וזו מונחת עליה ע"כ. ומ"ש הר"ב ולא כסה. בברייתא ופירש"י מפני שמי השוליים עולין עד פה ויורדין:

אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה. כתב הר"ב כלומר אם אין באותה חתיכה כו'. ואוסרת חברותיה דחתיכה עצמה נעשית נבלה ובניער או כסה לבסוף. כדאמרינן בגמרא אברייתא אילימא לא ניער כלל ולא כסה כלל מבלע בלע מפלט לא פלט וז"ל הרמב"ם פ"ט מהמ"א. בד"א בשלא נער הקדירה בתחלה כשנפל החלב. אלא לבסוף. ע"כ:

הכחל קורעו ומוציא את חלבו. פי' הר"ב קורעו שו"ע וטחו בכותל. ומותר אח"כ לבשלו עם בשר בקדירה דחלב שחוטה מדאורייתא שרי [כדאמרינן דף קי"ג בחלב אמו. ולא בחלב שחוטה. פירש"י. דאמו משמע הראויה להיות אם. ולא משנשחטה] אלא דרבנן גזרו דלמא אתי למיכל בשר בחלב וכיון שהוציא את החלב כל מה שיוכל להוציא. תו ליכא למגזר. כ"כ הרא"ש:

לא קרעו אינו עובר עליו. פי' הר"ב אם בשלו לבדו בקדרה ומותר לעשות כן לכתחלה. כן נמצא בב"י להרשב"ם שתמה על ר"ת שהצריך קריעה במקצת. דליבעי קריעה מעליא. או לא ליבעי כלל. והרא"ש כתב טעם לדעת ר"ת. ואין לי להאריך בזה. ומ"ש הר"ב וכחל עצמו מן המנין ע' פרק דלעיל מ"ה. ומ"ש והכחל נשאר לעולם אסור. לשון הב"י וטעמא משום טעם הבשר הנבלע בחלב שבכחל. והר"ן כתב כחל עצמו אסור. פירוש מפני מראית העין שאע"פ שראוי להתיר כחל זה מפני שהחלב יצא ממנו ונתבטל [וכו']. אתי למשרי חתיכת נבלה. ע"כ. [*ודברי הר"ן הם בס"פ גיד הנשה. ונ"ל דאינו ר"ל חתיכת נבלה ממש דההיא הויא חששא רחוקה. אלא ר"ל הנעשית נבלה ע"י בליעת חלב. או שאר איסור שלא היה בה ששים לבטל דהשתא הויא דומיא דכחל שאיסורו ג"כ מחמת בליעה]:

משנה ד

ואסור בהנאה. דתלתא קראי [כתיבי]. אחד לבישול. ואחד לאכילה. ואחד להנאה. כמ"ש הר"ב במ"ט פרק ב' דקדושין:

פרט לחיה. כתב הר"ב. דאע"ג דחיה בכלל בהמה. דכתיב (דברים י"ד) זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה כשבים וגו'. איל וצבי ויחמור וגו' הא כיצד חיה בכלל בהמה. גמ' פ"ד ד' ע"א. ומ"ש הר"ב ונפקא לן מדכתיב וכו'. ארישא מהדר. בשר בהמה טהורה וכו' דכל בהמה במשמע. והכי איתא בגמרא. מנה"מ [פירש"י דכל בהמה במשמע] א"ר אלעזר אמר קרא וישלח יהודה וגומר. ולשון רש"י בפירוש המשנה. ולא בהמה טמאה. אבל בהמה טהורה דלאו גדי כגון פרה ורחל אתרבאי מקרא כדקתני בברייתא בגמרא ע"כ. ומ"ש הר"ב מדכתיב ואת עורות גדיי העזים וישלח יהודה גדי העזים צריכי תרי קראי. כדי שיהיו ב' כתובים הבאים כאחד דאין מלמדין. דאי ליכא אלא חד קרא לילף מיניה. כדאיתא בגמרא:

[*__ולבהמה טמאה__. ור"ע אינו חולק אלא מפרש לדברי ת"ק. כך הוכיח הרא"ש מהרי"ף שהביא לדר"ע ולא לדר"י הגלילי. והא דתנן ר"ע אומר בל' פלוגתא. כבר הראיתי כיוצא בהם במשנה ו' פ"ג דבכורים]:

משנה ה

קיבת נכרי ושל נבלה אסורה. בגמרא מקשינן אהא דאמרינן בפ"ב דע"ז במתני' ה' דטעמא דאסרו גבינה של נכרים. מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של נבילה וכדכתב הר"ב התם והכא. ומשמע הא קיבה גופה שריא. ומשנינן ל"ק כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה דרבי יהושע דהתם במשנה:

המעמיד בעור של קיבה כשרה וכו'. מ"ש הר"ב בשם הרמב"ם בקיבה עצמה דנבלה דהיינו החלב הקרוש כו'. לא דק. דלהרמב"ם אין חילוק בין קרוש לצלול. וכמו שכתב בטור סי' פ"ז. וכתב הכ"מ [פ"ט מהמ"א] שצ"ל דכשרה שינקה מן הטרפה קבתה אסורה קודם חזרה נשנית. ע"כ. ועוד אכתוב מזה לקמן. ומ"ש הר"ב בשם רש"י דחלב הקרוש כו' חלב גמור הוא מדתנן במתניתין כו' כתב הרא"ש דלא גרס בגמרא המסקנא שכתב הרמב"ם. ע"כ. ובדברי רש"י ניחא דנקט קרוש דהוי רבותא דאפילו קרוש אסור. ולרש"י כשרה שינקה מן הטרפה קבתה אסורה. אף לאחר חזרה נשנית. ועיין עוד מזה לקמן. וכתב הר"ן דהיינו טעמא דחלב הכנוס בבהמה לאו כבהמה בנמצא בה דיינינן ליה אלא הרי הוא כמונח בקערה ודינו כמקום שבא משם ודין חלב גמור יש בו לכל דבר. ומאי דאמרינן בפ"ב דמס' ע"ז [דף כ"ט] דפירשא בעלמא הוא [כמ"ש הר"ב שם בקיבת עגלי ע"ז] לאו למימרא שיהא כפרש. דהא אסרינן ליה בהדיא בתר חזרה דקתני כשירה שינקה מן הטרפה אסורה אלא הכי קאמרינן שפורש מגופה ואינו כגופה. ומש"ה כשרה שינקה כו' וטרפה שינקה כו' ע"כ:

טרפה שינקה מן הכשרה קבתה מותרת. גמ'. והא קתני רישא קיבת נכרי ושל נבלה הרי זו אסורה. ומסקינן ל"ק כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה. ומזה תמה הרא"ש על שיטת הרמב"ם דלדידיה צ"ל דכשירה שינקה מן הטרפה אסורה. קודם חזרה נשנית. וכמו שכתבתי לעיל בשם הכ"מ. וזה דוחק דמשמע דהני שתי בבות כחדא מתנייא ועל שניהם מפרש הטעם מפני שכנוס במעיה. ע"כ. ולי עוד קושיא דאדתני בתר חזרה טרפה שינקה מן הכשרה קבתה מותרת. ליתני רבותא דאפילו כשרה שינקה מן הטרפה קבתה מותרת:

משנה ו

חומר בחלב מבדם וכו'. משום סיפא שהדם נוהג כו' תנא לה הכא.

וחייבין עליו משום פגול וכו'. בענין איסור חל על איסור עיין בפ"ג דכריתות. מ"ד].

מה שאין כן בדם כו'. [*ע'[מ"ש] בפ"ה דמסכת יומא מ"ו] כתב הר"ב. ומשום פיגול אין בו כו'. וכגון עולה כו'. דכתיב וזרק הכהן [את] הדם וגו'. והדר והקטיר החלב. וכ"כ רש"י. ופליאה בעיני דהך קרא בסדר אחרי בפרשת שחוטי חוץ לענין שלמים כתיב וה"ל לכתוב קרא דבפ' עולה בסדר ויקרא וזרקו את הדם וגו' וערכו וגו' את הנתחים וגו' וכ"כ רש"י והר"ב במ"ד פ"ד דזבחים. ומ"ש הר"ב אבל דם דהוא גופיה מתיר הוא. גמ'. ול' רש"י דבר שאין אחר מתירו אלא הוא מתיר עצמו. ע"כ. והיינו דחלב אע"פ שהוא מתיר הבשר לכהנים. כדכתיב בשמואל [א' ב' י"ו] פר' עלי הכהן. קטר יקטירון כיום החלב וקח לך. מ"מ יש להם מתיר דהיינו הדם. ובתוס' פ"ד דזבחים דף מ"ג כתבו דלא חשיבי מתיר כיון דאם נטמאו או אבדו שרי בשר באכילה ע"כ. ומ"ש הר"ב ומשום נותר וטמא נמי אין בו. דכתיב בדם תרי מיעוטי כו' מפורש בס"ד במ"ה פ"ד דזבחים:

שהדם נוהג בבהמה וחיה ועוף בין טמאים בין טהורים. עמ"ש ברפ"ה דכריתות:

פרק ט

משנה א

[*הע**ור והרוטב כו'**. כתב הר"ב ומשום דתנן וכו' תנא בתרה כסוי הדם. כ"כ התוס' וכלומר דתני נמי ביה שחיטה שאינה ראויה]:

והרוטב. לשון הר"ב כשהיא קרושה כו'. ובגמרא חלב דקריש פירש רש"י לחה היוצאה מן הבשר שקורין גלייר"א [*ועי' ברפ"ג דטהרות]:

והקיפה. פי' הר"ב תבלין. גמרא. ופירש"י תבלין באנפי נפשייהו לא אכלי להו אינשי ועמ"ש במ"ה פ"ט דשבת ולעיל פ"ז מ"ה פירש דק דק וכן בזבחים פ"ג ושם הארכתי [במ"ד]:

והעצמות. שיש בהן מוח והוא אוכל והעצם שומר לו לפיכך מצטרף עמו. רש"י:

והגידין. שם נופל על הגידים הדופקים. ועל שאין דופקים ועל הקשרים ועל הקרומים והמיתרים והעצבים. הרמב"ם:

מצטרפין. כתב הר"ב. דכתיב על כל זרע וגו' כדרך שאדם זורע כו'. דאשר יזרע לא איצטריך כמ"ש בריש עוקצים. ואע"ג דלא שייכא אלא בזרעים. מסקינן בגמרא דתלתא קראי כתיבי [פרש"י זרע זרוע יזרע] חד לשומר דזרעים וחד לשומר דאילנות. כלומר פירות האילנות. וחד לשומר בשר ביצים ודגים כו' [*ועיין מ"ש במשנה ט' פרק ב' דעוקצים] ומ"ש הר"ב להשלים כו' שאין אוכלים טמאים מטמאים בפחות מכביצה. ומשמע דאילו לקבל טומאה מתטמאים אף בפחות מכביצה. ולא פירש כן ברפ"ה דתרומות. ועמ"ש שם ועוד ברפ"ב דטהרות:

השוחט בהמה טמאה לנכרי. פירש הר"ב ישראל ששחט כו' עד דלא אשכחן שחיטה לגביה. כל זה לשון רש"י ומסיים ובטהורה לישראל לא איצטריך למתני דכ"ש דהויא אוכלא מיד דשחטה:

[***או עד שיתיז את ראשה**. פירש הר"ב דהויא לה גיסטרא וכן לשון רש"י. ולישנא דסוגיא דרפ"ב נקטי. דאמרינן התם [דף כ"ז]. קרא דוזבחת למאי אתא דלא לשוייה גיסטרא. ושם פירש"י שלא יחתוך כל המפרקת לשנים. ובמס' כלים פ"ד משנה ב'. דתנן גיסטרא שנתרועעה. פירש הר"ב כלי חרס שנחלק לשנים. ונעשה גיסי תרי]:

האלל המכונס. כתב הר"ב האי אלל דסיפא לכ"ע הוי בשר כו'. (אלא) [כלומר] באלל דרישא קאמרי' דבכולהו אלל קאמר דמצטרפי ובאפי נפשייהו לא מטמאו. ואתא רבי יהודה למימר באלל גיד מודינא. דלא הוי בשר באפי נפשיה. אבל בשר שפלטתו כו'. רש"י:

המכונס. כתב הר"ב הנאסף למקום אחד דהואיל ואחשביה כו'. ובגמרא והוא שכנסו ופרש"י דגלי דעתיה דלא בטילה מעיקרא. אבל נתכנס מאליו. כמו שכנסוהו תינוקות אחר הפשט. לא. הואיל ובטל מתחלה ונעשה עור. תו לא הדר הוי בשר. ע"כ. וכ"כ הרמב"ם. ומ"ש ר"י המכונס ר"ל אם כנסו:

חייב עליו. פירש הר"ב אם נגע ונכנס למקדש כו' וכן פירש"י דאי אאכילה מאי בעי מכונס דהיינו שכנסו. הא כיון דאכלו אין כינוס גדולה מזו. והא דלא נקט טמא דלא תימא מדרבנן. להכי קאמר חייבין עליו. תוספות [שם]:

משנה ב

עור האדם. כדמפרש טעמא ברפ"ז דנדה [נ"ה ע"א]. דומיא דעצם מה עצם שנברא עמו ואין גזעו מחליף. [אם ניטל אינו חוזר] אף כל שנברא עמו ואין גזעו מחליף. ועור אין גזעו מחליף דמקומו נעשה צלקת [כלומר רושם נראה בה חריץ או גומא. ואין כולו חוזר]. תוספות:

ועור הפרסות. ל' הר"ב כשחותכין הרגלים. וכ"כ רש"י. [*אלא שלשונו כעין שחותכין כו']. ובגמרא רכובה הנמכרת עם הראש. ופירש"י כל עור שעל עצם השוק מרכובה התחתונה שחותכים בשעת הפשטת בהמה:

הלטאה כחולדה. קמא דבשרצים נקט:

או שהלך בהן. ל' הר"ב. ששטחן כדי להלוך בהן שהוא קצת עבודן. וכ"כ רש"י ולישנא דמתניתין שהלך. משמע דלא סגי בשטיחה בעלמא והכי מוכח בהדיא בגמרא. דאמרינן כמה כדי עבודה. אמר רב הונא אמר רבי ינאי ארבעה מילין. וז"ל הרמב"ם וכדי עבודה שילך עליה ברגלים בשיעור זמן מהלך [ארבעה] מילין מהלך בינונית:

חוץ מעור האדם כו'. ואע"ג דמת אסור בהנאה [דגמרינן שם דמרים משם דעגלה ערופה. כמ"ש בסוף פ"ק דערכין] ובכל אדם אסור לעשות מעורו שטיחין מ"מ לא הוי גזרי רבנן משום הך חששא שיהא טמא. אלא משום אביו ואמו דחמיר טובא. ואצ"ל דנקט אביו ואמו משום דשכיחי גביה. כ"כ התוספות דהכא. אבל בפ"ז דנדה [דף נ"ה] כתבו דעור אינו בכלל בשר ליאסר בהנאה. דהא עגלה ערופה. נמי לא נפקא אלא מדכתיב בה כפרה כקדשים. ועורות קדשים מותרים בהנאה לאחר זריקה שהוא זמן כפרה. ע"כ:

יש להן עורות. כתב הר"ב. ודלא כת"ק כו'. אבל לענין שבת אף ת"ק מודה. כמ"ש שם ברפי"ד:

משנה ג

כדי אחיזה. כתב הר"ב. שהן שני טפחים כו'. ואם הבשר טהור ונגעה טומאה ביותר מב' טפחים אלו כלומר שאם נפשט יותר משני טפחים ונגעה טומאה כו'. וז"ל הרמב"ם בפ"ק מה' אבות הטומאות. כיון שהפשיט מן העור כדי אחיזה. והוא שני טפחים הנוגע בעור זה שהופשט טהור. ועד שלא הפשיט שני טפחים הנוגע בעור כנוגע בבשר. ע"כ.

ושיטתו כשיטת הר"י מאורלינ"ש בתוספות [סוף ד"ה טהור] דעד כדי אחיזה. ולא כדי אחיזה בכלל. ולדברי הר"ב אין נראה כן:

ולחמת. כתב הר"ב אם לא חתך כו'. אלא מפשיטו כפול. כלומר שהעור נשארת כפולה כמות שהיא ולא שטוח ולשון הרמב"ם עד שיצא כל העור שלם בהקיפו. והיינו דכתב הר"ב מתחיל מצואר והופכו כו':

כולו חבור. כתב הר"ב מפני שהחזה כו'. וכ"כ רש"י. וא"כ לריב"ן הוא דמפרשי הכי. והיינו דבפירש דברי ריב"ן מסיים רש"י דהא כולו חבור דקתני לאו דוקא כולו. אלא עד החזה. ע"כ. ויתכן בעיני שמפרשים כן כדי שלא יהא סתם ואח"כ מחלוקת. דהשתא פליגי ריב"ן וחכמים. בפירושא דכולו חבור:

משנה ד

שתחבן בקיסם והסיטן. וה"ה בלא תחובים ונגע בהן דטמא. דאלת"ה אפילו במשא לא ליטמו דאת שבא לכלל מגע בא לכלל משא [*כדתנן לקמן] לר"ע [כלומר דלר' ישמעאל אבעיא לן בגמרא] וקסבר יש נוגע וחוזר ונוגע [כרבנן דרפ"ג דאהלות ורפ"ג דעדיות] אלא משום דפליג ר"ע ארבי ישמעאל בעור שיש עליו שתי חצאי זיתים. קאמר דבקיסם כה"ג מודי ליה תוספות. ושיטת הרמב"ם בהיפך דדוקא תחובים ודוקא בהיסט אבל בנגיעה לא מצטרף. ויהיב טעמא שאין חבורי אדם חבור. דהכי תנן לענין שני חצאי זיתים דמת. במ"ד פרק ג' דאהלות. וכתב הכ"מ בפ"א מהלכות אבות הטומאה דהא [דתנן] לא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא. לא אמרו אלא בדבוקין בעור דוקא ע"כ. כלומר וכל דכוותה שהוא חבור טבעי. כל' הרמב"ם בפירושו בפ"ג דאהלות. דאלת"ה תקשה מתניתין דלקמן:

משנה ה

וקולית המוקדשין. כתב הר"ב שהפגול והנותר מטמאין את הידים. לא מי"ח דבר. דההיא בסתם ידים. כמ"ש שם הר"ב בפ"ק דשבת. וזו בידים שהן טהורים בודאי סמוך לנטילתן ולא אסח דעתיה וכמ"ש ברפ"ג דידים. ומ"ש הר"ב משום חשדי כהונה. קאי אפגול שלא יפגלהו ברצון. כמ"ש בסוף פסחים. ומ"ש הר"ב אף בעצמות ששמשו את הנותר. שנותר בהם מוח חוץ לזמנו ושמשוהו עצמות הללו. רש"י פ"ז דפסחים דף פ"ג:

קולית נבלה. כתב הר"ב נבלה אין עצמותיה מטמאים כו' וכן שרץ. דבשרץ נמי דריש בת"כ פרשת שמיני פ"י בנבלתם לא מן העצמות ולא מן השינים כו'. ומ"ש הר"ב ואע"ג דשומר כו' ה"מ בדבר שאפשר ליגע. דתנו רבנן בנבלתה ולא בקולית סתומה. יכול אפילו ניקבה ת"ל הנוגע יטמא [יו"ד יתירא דריש] את שאפשר ליגע טמא. [שם טומאה עליו]

א"ל ר' זירא לאביי אלא מעתה בהמה בעורה לא תטמא פוק חזי כמה נקבים יש בה [הפה והחוטם והעינים] גמ':

משנה ו

המרוקמת. לשון הר"ב שנוצר בה אפרוח וז"ל הרמב"ם ענין מרוקמת שיש בו כבר שרטוט תואר בעלי חיים ואיבריו בתוך הביצה. כדכתיב (תהלים קלב) אשר עשיתי בסתר רוקמתי בתחתיות ארץ. ע"כ. ובגמרא מרבינן לה מהטמאים:

עכבר שחציו בשר וחציו אדמה. כתב הר"ב יש מין עכבר שאינה פרה ורבה כו'. ל' הרמב"ם והוא ענין מפורסם מאד [אין] מספר לרוב המגידים לי שראו זה. אע"פ שמציאת ב"ח כזה דבר מתמיה ולא נודע בו טענה בשום פנים. ע"כ. [וזה לדעתי טענה גדולה על מאמיני הקדמות] [*ועי' עוד מזה במשנה ב' פ"ג דנדה] ובגמרא מרבי לה מדכתיב בשר:

משנה ז

האבר והבשר המדולדלין. וזה על מנת שיהיו בענין שא"א שידבקו ולא שירפאו בשום פנים. הרמב"ם:

מטמאין טומאת אוכלין במקומן. פירש הר"ב אם חישב עליהן להאכילן לנכרי. וכן לשון רש"י. דצריכים מחשבה כדתנן במשנה ב' פ"ג דעוקצים. והא דפירשו לנכרי ה"ה לישראל. דלנכרי אסור אבר מן החי כמו לישראל. אלא דלת"ק א"צ אוכל שאתה יכול כו'. ולא פירשו לנכרי. אלא דנכרי רשיעי איכא דאכלי. אבל בישראל רשיעי לא עסקינן דלא שכיחי. ומ"ש הר"ב דטומאת עצמן אין בהן עד שיתלשו כולן. גמרא דרחמנא אמר כי יפול עד שיפול. ופי' התוספות דהכי שמעינן ליה מיניה לענין אבר מדולדל. דמדדרשינן מינה מיתה עושה ניפול כדלקמן [א"כ]. ממילא שמעינן דקודם מיתה אינה עושה ניפול. ע"כ. ובמשנה ח' פ"ג דכריתות יליף לה מק"ו. ועמ"ש שם. ואע"ג דהאי קרא בשרצים כתיב הא מוקמינן לה בבהמה כדלקמן:

וצריכים הכשר. וליכא למימר בהאי אבר שסופו לטמא טומאה חמורה [ותנן במשנה ג' פ"ג דעוקצים שזה א"צ הכשר] דאינו מטמא טומאת אבר מן החי עד שימות ושמא לא יבא לידי טומאה חמורה. דשמא ישחטנה. ואין שחיטה עושה ניפול. רש"י:

נשחטה הבהמה. כתב הר"ב. דאסורים באכילה משום ובשר בשדה טרפה. ועי' בפירש הר"ב רפ"ד. ומ"ש ידי נבלה טהרו. וכן לשון רש"י כלומר ידי אבר מן החי דמטמא טומאת נבלה. טהרו.

הוכשרו בדמיה. ע' במ"ב פ"ג דעוקצין:

מתה הבהמה הבשר צריך הכשר. כתב הר"ב דטומאת נבלה אין בו דמיתה עושה ניפול דכתיב (ויקרא י"א:ל"ב) וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא למעוטי מאי אילימא למעוטי בחייהם מנבלתם נפקא. אלא ש"מ מיתה עושה ניפול [דה"ק כל אשר יפול מהם במותם על ידי מיתה הויא נפילה מהם אברים המדולדלים בהם] ואין שחיטה עושה ניפול [דלכתוב וכי יפול [*למימרא דשחיטה עושה ניפול] ולא בעי במותם אלא על כרחך למעוטי שחיטה] והאי קרא בשרצים כתיב אם אינו ענין לשרצים דלאו בני שחיטה נינהו [*דאפילו שחיטתם מיתה היא] תנהו ענין לבהמה. גמרא פ"ד דף ע"ד:

[***ור"ש מטהר**. מסיק הר"ב דארישא קאי ומטהר האבר כל זמן וכו'. וה"ה לבשר כל זמן וכו' וכדמסיים לאפוקי האבר והבשר וכו'. ומ"ש הר"ב ובשתיהן הל' כר"מ. דהיכא דפליגי ר"מ ור"ש עלה בתיקו הלכה כמאן. כמ"ש בס"פ. הלכך פסקינן כר"מ דמחמיר. ועוד דבגמרא בעי' אליביה כו' הכ"מ בפ"ב מהט"מ ובפ"ב מה' אבות הטומאות כתב כן בשם הר"י קורקוס. ושם כתב עוד דבפ' בהמה המקשה מוכח בגמרא דהלכה כמותו]:

משנה ח

האבר והבשר המדולדלים באדם. ואע"פ שאין יכולים לחזור ולחיות. הרמב"ם בפ"ב מה' טומאת מת:

טהורים. כתב הר"ב דאדם כי ימות כתיב. וכ"כ רש"י ותמיהא לי דכיון דבסמוך מפרשים דמת האדם הבשר טהור דמיתה עושה ניפול. א"כ ממילא שמעינן דאבר ובשר המדולדלים טהורים כדכתבתי לעיל בשם התוספו' וי"ל דאי לאו כי ימות לית לן דמיתה עושה ניפול באדם:

טהור. כתב הר"ב דמיתה עושה ניפול ובשר הפורש מן האדם החי טהור. וכן לשון רש"י ומחקתי מן הספר מה שהיה כתוב עוד בפירש הר"ב. והא דבשר הפורש מהאדם החי טהור תנן בהדיא בספ"ו דעדיות:

מטמא משום אבר מן החי. כתב הר"ב אבל כזית בשר שפירש ממנו כו' תנן לה בספ"ו דעדיות:

ורבי שמעון מטהר. כתב הר"ב באבר מן המת נמי כו'. וכ"כ הרמב"ם. ואל תתמה דגדולה מזו מצינו לר"א שאמר שלא אמרו על אבר דמטמא. אלא אבר מן החי כדתנן בפ"ו דעדיות מ"ב. ומ"מ רש"י ותוספות לא פירשו כן אלא דלת"ק באבר מן החי ס"ל דחדא הפורש ממנו טהור. או עצם טהור אבל בשר הפורש טמא וכר"א. או בשר הפורש טהור. ועצם טמא. כר' נחוניא במתניתין ג' פ"ו דעדיות. ור"ש מטהר בין בעצם בין בבשר הפורש ממנו. דסבר כרבי יהושע דהתם דמטהר בשניהם. ואולי דעת הרמב"ם והר"ב ניחא להו

לפרושי ר' מאיר אליבא דהלכתא. משום דר"מ מרא דמתניתין טפי מר"ש דהא כולהו סתמי אליביה. מיהו בפ"ד דעירובין [דף מ"ו] איבעי' להו ר"מ ור"ש מאי [כלומר הלכה כמאן] תיקו. והלכך מסתבר כפירש"י והתוספות דלא להפליג במחלוקת. ואתיא ר"ש אליבא דהלכתא דהא לא מכרעה ההלכה בין ר"מ לר"ש:

פרק י

משנה א

ובחוצה לארץ. [*פירש הר"ב. משום דבעי למיתני בחולין אבל לא במוקדשין כו' וכן פירש"י] ועיין בפירוש הר"ב דר"פ דלקמן [*ומ"ש שם בס"ד]:

שהיה בדין ומה אם החולין שאינן חייבין כו'. בגמ' פריך מה לחולין שכן חייבין בבכורה כו'. ואי מזכרים שכן חייבים בראשית הגז. ואי מתישים שכן נכנסין לדיר להתעשר. ומסיק מלקוח ויתום דפטורים ממעשר:

תלמוד לומר ואתן אותם. ואי לאו ק"ו לא הוה צריך קרא אף על גב דסתמא כתיב [דמשמע] בין בחולין בין במוקדשין דה"א דבר הלמד מענינו במה הכתוב מדבר בחולין דכתיב לעיל מהאי קרא גז צאנך. וראשית הגז אינו נוהג במוקדשין. תוספות:

משנה ב

כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן. לאו בקדשי בדק הבית איירי. אלא בהקדישן למזבח לדמיהן [וכדמוכח בהדיא בגמרא שאכתוב בסמוך] דאין חילוק בין רישא לסיפא. אלא שזה קדם הקדשו למומו וזה מומו להקדשו ואע"פ שעובר כשמקדיש בעלמום למזבח [כדפירש הר"ב ספ"ח דמנחות] מ"מ אשמועינן דינו. תוספות פ"ב דבכורות [דף י"ד]:

ונפדו חייבין בבכורה. כתב הר"ב אבל קודם פדיון לא דקדושת דמים מדחה מן הבכורה. וכן לשון רש"י ובגמרא דבכורות גרסינן נמי ומן המתנות. [*וכתב עוד רש"י שם בבכורות קדושת דמים פטורה מן הבכורה כקדושת הגוף דמפרש לקמן מקראי דפוטרת מבכורה וממתנות. ע"כ. והתוספות הקשו עליו דהתם פטרינן בפסולי המוקדשין אע"פ דנפדו. מדאתקיש לצבי ואיל. והכא דוקא בלא נפדו. אלא היינו טעמא דקדושת דמים. משום דכתיב גבי בכור בישראל ובמתנות כתיב מאת העם]:

יוצאין לחולין להגזז ולהעבד וכו' לאחר פדיונן. דאי קודם פדיונן כיון דקדושת דמים למזבח נינהו. דמחלפא בקדושת הגוף למזבח גזרו בהו רבנן. א"נ דקדשי בדק הבית נמי

אסירי בגיזה ועבודה. גמ' דבכורות [*דף י"ד ובפ"ג דף כ"ה קאמר דמדרבנן הוא בקדשי בדק הבית]:

להגזז. דאילו תמימים ונפדו כתיב תזבח ולא גיזה. כמ"ש הר"ב לקמן. וא"ת אמאי איצטריך למיכתב ולא תגוז בכור (שורך) [צאנך] למיסר קדשים גופייהו בגיזה תיפוק ליה מדאמר גבי פסולי המוקדשים תזבח ולא גיזה ל"ק דאי לא דכתב לא תגוז לא הוה ידענא למאי אתי תזבח למעוטי. אבל השתא דאסורה גיזה בקדשים אתי תזבח לומר אבל גיזה כדקיימא קיימא תוספות פ"ג דמעילה דף י"ג:

וולדן וחלבן מותר. פירש הר"ב לאחר פדיונן דאי קודם פדיונן פירש לקמן דולדן אסור. ופירש"י בבכורות אסור בהנאה בלא פדיה ומיקרב לא קרבי דמכח קדושה דחויה אתו דאמם לא הוקדשה למזבח:

והשוחטן בחוץ פטור. אפילו קודם פדיון ואפילו הוי מומן קל כגון דוקין שבעין דלגבי קדשים מיחייב השוחטן בחוץ [כדלקמן] הכא פטור משום דלא חלה עליהן מתחלה קדושה כל כך. רש"י בבכורות:

ואין עושין תמורה. כתב הר"ב. אפילו קודם פדיונן טוב מעיקרו עושה תמורה כו' עיין בפירוש הר"ב משנה ב' פ"ק דתמורה:

ואם מתו יפדו. כתב הר"ב. ואע"פ שאין ראוין אלא לכלבים כו' ואשמועינן נמי דלא בעו העמדה והערכה רש"י ועיין בפירש משנה ג' פרק בתרא דתמורה:

חוץ מן הבכור. כתב הר"ב דבכור ברחם תלי רחמנא כו'. תם קריב בעל מום נאכל לכהן כדפירש הר"ב בסוף משנה א' בפ"ד דבכורות דילפינן מובשרם כו':

ומן המתנות. בגמ' דבכורות [דף ט"ו] אוציא את הבכור שאין שוה בכל [שאינה נוהגת בנקבות כבזכרים] ולא אוציא את המתנות ששוות בכל ת"ל איל:

וולדן וחלבן אסור. כתב הר"ב בדאיעבר לפני פדיונו כו'. ואי אתיליד לפני פדיונו אפילו קדם מומן להקדישן נמי ולדן אסור. רש"י. ותמהני דמיניה וביה ה"ל לפרש דאי אתיליד לפני פדיונו מקדש נמי קדיש. דהכי איתא בגמרא דבכורות [שם פ"ב]. ומפיק ליה מאם זכר דגבי שלמים לרבות ולד בעלי מומין:

והשוחטן בחוץ חייב. כתב הר"ב ואע"ג דאינן ראוין לפתח אהל מועד כו' ותנן הראוי כו' וכך כתב רש"י. ובבכורות כתב ואמרינן ביומא הראוי כו'. בברייתא מתניא התם פ"ו דף ס"ג. והיינו רישא דמתניתין פרק בתרא דזבחים. והתם מפורש דמהאי קרא לא ילפינן לדחזו ואדחו. אלא כדמפיק במתניתין דהתם בסיפא מלפני משכן ה'. וכ"ש דקשיא על רש"י בבכורות בגמרא שכתב. כדתנן בזבחים פרק [פרת] חטאת [מ"ב] בעלי מומין כו'

שהקריבן בחוץ פטור ומפיק טעמא מהאי קרא ואל פתח אהל מועד כו'. וליתא דבהדיא נשנה בעלי מומין כו' בתר דמפקינן מלפני משכן ה' לדחזו ואדחו. ונמצא עוד כיוצא בזה לרש"י והר"ב לעיל רפ"ה:

משנה ג

בזמן שמאה שוחטים כולן פטורים. על כרחך כשכולן בעלי מומין איירי דאין שוחטין בכור אא"כ נפל בו מום [ועוד דבמכרו במומו מוקמינן לה כדפירש הר"ב] ומדנתערב ואין מכירין בו. א"כ ג"כ האחרים בעלי מומין הם. תוספות:

השוחט לכהן ולנכרי פטור מן המתנות. גמרא. וליתני הכהן והנכרי פטורין אמר רבא זאת אומרת הדין עם הטבח. כלומר דיכול הכהן לתבוע מתנותיו מהטבח. וילפינן בגמ'. מדכתיב מאת זובחי הזבח. דאפילו טבח כהן במשמע פירש כששחט בהמת ישראל. ודייק מדכתיב מאת יתירא דהמ"ל מאת העם זובחי הזבח. וכתב ב"י סי' ס"א בשם הרשב"א דהא דהדין עם הטבח שאינו יכול לדחות לכהן לומר לאו בעל דברים דידי את אבל לא שאם נתנן לבעלים או לאחר שיהא חייב דקי"ל מזיק מתנות כהונה פטור. כמ"ש הר"ב בס"פ דלקמן:

פטור מן המתנות. דכתיב מאת העם ולא מאת הכהנים. גמרא. וכ"ש דאין נכרי בכלל העם. ומה שכתב הר"ב ואפילו כהן כו' אם הוא טבח כו' דמדרבנן גזרו כשהוא טבח ליתן מתנות כהונה אפילו הבהמה שלו שלא ירגילו טבחי ישראל לשתף כהנים עמהם ליפטר מן המתנות. ועד ג' שבתות דאיכא למימר לדידיה שחיט לא גזרו רבנן ואוקמוהו על דין תורה. ומכאן ואילך גזרו. וכי קבע אמסחתא. מיד מוכח דלאו דידיה שחיט ולכך גזרו לאלתר. תוספות. ומ"ש הר"ב שתים וג' שבתות. גמ'. ויראה דר"ל הכל לפי תואר הענין. לפעמים שתים ולפעמים שלש. לפי ראות הדיין. דאיכא פרסומא דלאו דידיה שחיט [*אבל מצאתי בתוספות פרק במה אשה סוף (שבת דף ס') בשם ר"י דנקט שתים לרבי דאית ליה בהבא על יבמתו [דף ס"ד]. דבתרי זמני הוי חזקה. ותלת לרשב"ג]:

ואם אמר חוץ. פירש הר"ב אם אמר כהן לישראל אני מוכר לך פרה זו חוץ כו' פטור הלוקח שהרי של כהן הן ודכוותה בישראל הוה מחייב הלוקח דכיון שהוא שחטה עליה רמיא למיתבינהו. רש"י דף קל"ד:

משנה ד

ספק פטור. גמרא. ורמינהו דתנן [ספ"ד דפאה] שספק לקט לקט. הכא פרה בחזקת פטורא קיימא. קמה בחזקת חיובא קיימא. והרי עיסה [במשנה ו' פרק ג' דחלה] נעשית עד שלא נתגייר כו' ספק חייב. ספק איסורא לחומרא. וספק ממונא לקולא. פירש"י חלה

ספק איסורא. שיש בה עון מיתה. הלכך לא סמכינן אחזקה. אבל מתנות אין בהן קדושה אלא דין ממון והמע"ה:

מן הפרק של ארכובה עד כף של יד. פירש הר"ב והן ב' עצמות העצם האמצעי. דהיינו מן [הפרק] של ארכובה הנמכרת עם הראש עד מקום שכנגדו בגמל ניכר והעצם העליון המחובר לגוף. *)כוונתו לומר שהעצם העליון המחובר לגוף הוא בכלל הזרוע והוא אחד מב' העצמות [*ועד דתנן היינו ועד בכלל] שהרי כתב במשנה ו' פ"ד ברגלים האחרונים שבין הארכובה והעצם התחוב בגוף יש עצם אמצעי. וזה העצם העליון הוא כף של יד שקורין אספלדון. והוא במקום קולית שברגל. ומ"ש הר"ב והזרוע הימיני כו'. דכתיב ונתן לכהן הזרוע המיומן כו'. אפילו לרבנן דדרשי בפרק גיד הנשה הירך דפשיט בכוליה ירך [כמ"ש שם מ"ג] הכא מודו דלא שייך למדרש הכי. תוספות. ובגמרא והלחיים למאי אתא להביא צמר שבראש כבשים ושער שבזקן תישים והקיבה למאי אתא להביא חלב שע"ג [הקיבה]. וחלב שבתוך הקיבה. דא"ר יהושע כהנים נהגו בו עין יפה ונתנוהו לבעלים טעמא דנהגו הא לא נהגו דידיה הוא:

[***עד סובך של רג**. כתב הרב היינו פרק שבין הקולית ועצם אמצעי וכן פירש"י. וא"כ לר"י אין במתנת הזרוע רק עצם האמצעי לבדו ובהאי פליג את"ק ולכך אני תמה על רש"י שמפרש בפרשת צו גבי שלמים כרבי יהודה. ואמאי שבקיה לתנא קמא והרא"ם לא העיר בזה ושוב הראו לי שכך השיגו סמ"ג בעשין סימן קפ"ג:

פיקה. כתב הר"ב בפירוש האחר שהיא עגולה כו'. ועיין במשנה ו' פי"א דכלים]:

פרק יא

משנה א

[***נוהג בארץ ובח"ל**. כתב הר"ב. ורבותי הורו דבמתנות נמי וכו'. שכן רבי אלעאי פוטר נמי בהו מה"ט דיליף נתינה כו'. וכן פסק רש"י דף קל"ו ע"ב ולפי זה הא דפירש הר"ב בר"פ דלעיל דמשום אבל לא במוקדשים נקט לכולהו וכן פירש"י שם. ה"ה דהמ"ל דבח"ל נקט לאפוקי דרבי אלעאי. ועל כל פנים בח"ל לא היה צריך לומר דנקט אגב. אלא הואיל משום בפני הבית צריך עכ"פ לומר דאגב נקט. קאמרי נמי הכי בח"ל. ומ"ש הר"ב ולא הודו כו'. משום דאשכחן אמוראי טובא דנהגו]:

אבל לא במוקדשין. כתב הר"ב. אפילו קדשי בדק הבית משום דכתיב. גז צאנך. בגמרא פרכינן עלה מהא דאמרינן דקדשים אפילו של בדק הבית אסורים בגיזה. כמ"ש בפ' דלעיל משנה ב'. ומסיק במקדיש חוץ מגיזה וכחשה דגיזה [*ופי' כחשה דגיזה שהגזיזה

הניטלת מכחשת הבשר. ואי לאו דאמר חוץ היה אסור לגוזזה שלא להכחישה. והני חוץ משום קדשי ב"ה נקטי' דאי דקדשי מזבח אפילו כי אמר חוץ לא מהני דאפילו לא קדש אלא אבר ממנה פשטה בכולה. כדאמר ר' יוסי בפ"ק דתמורה משנה ג'. ומסקינן התם דף י"א. דאף לת"ק דינא הכי באבר שהנשמה תלויה בו]:

חומר בזרוע כו'. וא"ת וליתני נמי הא [דתנן לקמן] לקח גז צאנו של נכרי פטור זה חומר בזרוע ולחיים מראשית הגז. וי"ל דלא תני אלא דברים שזה נוהג [וזה אינו נוהג]. אבל זה פטור וזה חייב לא קתני. תוספות:

אלא ברחלות. ולא בעזים. אף על גב דעזים אקרי נמי צאן דכתיב (בראשית כ"ז:ט') לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים. תוספות [קל"ז ע"א ד"ה מנה"מ]. ומ"ש הר"ב כתיב הכא גז צאנך. וכתיב התם ומגז כבשי כו'. פרכינן עלה בגמרא ונילף גיזה גיזה מבכור דתניא לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז בכור צאנך (דברים ט"ז) וגו' מניין ליתן האמור של זה בזה כו'. [*כמ"ש במסכת בכורות פ"ג משנה ג'] ומסקינן אלא כדאריב"ל לעמוד לשרת [דסמוך לגז כתיב כדכתב הר"ב במשנה דלקמן] דבר הראוי לשרת. ה"נ דבר הראוי לשרת. פירש"י. לתכלת דבגדי שרד. והתם צמר בעינן ואין צמר אלא של רחלים ע"כ. כמ"ש הר"ב רפ"ט דכלאים. [*והא דכתב רש"י דבגדי שרד. נ"ל דאגב ריהטא לא דק לפרש כראוי שהרי הוא עצמו מפרש בפרשת כי תשא ובפ' פקודי דבגדי שרד אינן בגדי כהונה. אלא הן לכסות הכלים במסעות ואילו קרא דהכא דלעמוד לשרת משמע שעל שירות של הכהן עצמו קאי וכלום היה חסר רש"י אלו פירש דבגדי כהונה. שהרי גם בהם היה תכלת ואדרבא היה ניחא טפי דהא במשנה דלקמן מסיק מהך דלשרת. דאתא לשיעור האבנט של כהן שיש בו תכלת. אלא דלפום ריהטא קסבר דבגדי שרד הם בגדי כהונה ואינן כן. כדכתב הוא ז"ל עצמו וכלעיל]:

ברחלות. אע"ג דכתיב (בראשית ל"ב:ט"ו) רחלים מאתים לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמן. כדאיתא בגמרא ד' קל"ז:

משנה ב

עשויות. פירש הר"ב שמעשות את בעליהן וכו' דכתיב ביה צאן דמשמע מרובה. דצאן שם המין הוא:

בכל שהן. כתב הר"ב לאו דוקא כו'. אלא משום דר' דוסא יהיב שיעורא רבה שהמנה מאה זוז כ"ה סלעים. הרי מנה ופרס ל"ז וחצי וחמשה פעמים ל"ז וחצי. קפ"ז וחצי:

וכמה נותנים כו'. מפרשינן בגמרא דלאו אירישא קאי אדקתני בכל שהן. אלא מלתא באנפי נפשה היא בישראל שיש לו גיזין הרבה דחלק ששים שבהן יש בו כדי לחלק לכהנים הרבה:

לא הספיק ליתנו עד שצבעו פטור. פירש הר"ב דקנייה בשינוי. וה"ל כמזיק מתנות כהונה כו' ופירש"י קודם שנותנן לכהן דפטור. ואע"ג דקנייה בשינוי לא קנה אלא לענין שאין מחזיר גוף הגזילה אבל מ"מ צריך להחזיר לו דמים [*כדתנן בהגוזל קמא]. הכא פטור מאי טעמא אב"א דכתיב זה [דמשמע בעודן קיימות חייב ליתנן אבל אינן קיימות לא חייב הכתוב בהן תשלומין]. ואב"א משום דה"ל ממון שאין לו תובעין. גמ' פרק דלעיל דף ק"ל [ע"ב]:

המוכר חייב. כתב הר"ב. דא"ל לוקח. מתנה דכהן גבך היא דמסתמא לא זבין המתנות. כדתנן משנה ג' פרק דלעיל. לקח ממנו במשקל נותנן לכהן ומנכה לו מן הדמים. גמרא:

זה נותן לעצמו וזה נותן לעצמו. כתב הר"ב דגיזת הלבנות טובה כו'. ועצה טובה קמ"ל דיקנה מן הלוקח כשיעור השחופין או הזכרים ויתן לכהן. גמרא דף קל"ו. ואיתא התם דלרבי אלעאי דגמר נתינה נתינה מתרומה כדפירש הר"ב ריש פירקין. דינא הוא דלא יתן משחופות על לבנות. כמו דאין תורמין ממין על שאינו מינו. והר"ן האריך בזה:

פרק יב

משנה א

אבל לא במוקדשין. דאמר קרא שלח תשלח את האם במי שאתה מצווה לשלחו. יצא זה שאי אתה מצווה לשלחו. אלא להביאו לידי גיזבר. דאף על גב דמרדו לא פקעו קדושתייהו דכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתא. דכתיב (תהילים כ"ד:א') לה' הארץ ומלואה. גמרא:

משנה ב

עוד טמא פטור מלשלח. כתב הר"ב צפור טהור. ולא טמא. מסיים הרמב"ם שנאמר (דברים י"ד:י"א) כל צפור טהורה. והכי איתא בספרי פרשת תצא. אע"ג דבגמרא פריך מהכא דמדאיצטריך למימר טהורה מכלל דאיכא טמאה ומשני לא מכלל דאיכא איסורא וכו' ופרכינן מקראי טובא ומשנינן להו:

[***קורא**. פירש הר"ב בערבי קורין לו שונא"ר וכו' וז"ל רש"י עוף טהור הוא ולא זה שקורין *)קוק"א ע"כ]:

רבי אליעזר מחייב. גמרא אתיא דגירה דגירה. כתיב הכא (ירמיה ט"ז) קורא דגר ולא ילד. וכתיב התם (ישעיהו ל"ד:ט"ו) ובקעה ודגרה ופירש"י מה התם דגירה מעליא דבמינו אשתעי קרא. אף הכא דגירה מעליא:

משנה ג

מפריחין. יתכן שדרך העופות שפורחות הרבה ביחד ונמצא כל אחד מפריח לחברו עמו. לכן בא הלשון בהפסול שהוא יוצא:

שנאמר והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים מה אפרוחים וכו'. ואפרוחים וביצים אורחיה דקרא הוא למנקט רבים ברוב קנים. דאי איפכא דבעינן רבים וקן מ"מ לרבות מפריחים ומוזרות. א"כ נכתוב קרא והאם רובצת עליהם. גמרא:

אפילו ארבעה וחמשה פעמים. וכיוצא בזה במ"ט פ"ב דב"מ וע"ש:

שנאמר שלח. לשון הר"ב שנאמר שלח ולעולם משמע. ותשלח דרשינן לה לקמן. וז"ל הרמב"ם שלח מקור והמקור נופל על המעט וההרבה. ועי' בכ"מ שם [פי"ג מה"ש]:

משנה ד

רבי יהודה אומר לוקה כו'. פירש הר"ב דסבר ר"י שלח מעיקרא משמע משכחת לה שאין לפרש מעיקרא משמע. בגזל. שא"א לומר והשיב קודם שגזל דאם לא גזל מה ישיב. גמרא]:

משנה ה

אפילו לטהר את המצורע. נפקא לן לעיל בגמרא. מדכתיב תשלח מ"מ. ואי לאו קרא סד"א. הואיל ואמר מר גדול שלום שבין איש לאשתו שהרי אמרה תורה שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה ימחה על המים. והאי מצורע כיון דכמה דלא מיטהר אסור בתשמיש המטה דכתיב (ויקרא י"ד:ח') וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים. אהלו זו אשתו. מכאן שאסור בתשמיש המטה. מהו דתימא ליתי עשה דידיה וידחה עשה דשלוח הקן. קמ"ל:

קל וחומר על מצות חמורות. עמ"ש בזה ברפ"ב דאבות:

סליקא לה מסכת חולין